

INFCСВЯТ

УЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ
И МЛАДЕЖ

2016

3

ТЕМА НА БРОЯ
ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
УСТОЙЧИВО
РАЗВИТИЕ

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА
ИНФОРМАЦИЯ И ДОКУМЕНТАЦИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

ИНИЦИАТИВАТА „ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ“ НА ООН	3
ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ: КАКВО, КАК И ЗАЩО	6
СИСТЕМЕН ПОДХОД КЪМ УЧЕНЕТО – ОТ ЕКОЛОГИЧНО ОБРАЗОВАНИЕ КЪМ АКТИВНО ГРАЖДАНСТВО И УСТОЙЧИВО БЪДЕЩЕ	9
ПОЛИТИКИ, ПРАКТИКИ И ИНИЦИАТИВИ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ДЪРЖАВИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ	29
АВСТРИЯ	29
ГЕРМАНИЯ	32
ИСПАНИЯ (КАТАЛУНИЯ)	36
КИПЪР	37
НОРВЕГИЯ	38
УНГАРИЯ	39
ФИНЛАНДИЯ	41
ФРАНЦИЯ	42
ХЪРВАТИЯ	44
ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ	46
ОРГАНИЗАЦИЯ И ДЕЙНОСТИ НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ УЧИЛИЩА В ШВЕЙЦАРИЯ	46
ОПИТЪТ НА АВСТРАЛИЯ	50
РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО В ПРОГРАМА „ДА ПРОМЕНИМ НАШИЯ СВЯТ: ДНЕВЕН РЕД 2030 ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ”	52

Бюлетинът **INFC**^{СВЯТ}
се изготвя по материали от реномирани
чуждестранни източници

Редакционен съвет:

Ваня Грашкина
Валентина Славчева
Величка Лозанова

Отговорен редактор:
Величка Лозанова

Редактор:
Лозмари Дърмонова

адрес Национален център за
информация и документация
бул. „Д-р Г. М. Димитров“ № 52А
1125 София

Дизайн и оформление
на корицата:
Диана Тодорова

телефони 02 / 817 38 55; 817 38 38

Предпечатна подготовка:
д-р Йордан Илиев

ел. поща requests@nacid.bg

уеб сайт www.nacid.bg

ISSN 1314-8966 (Print)
ISSN 2367-9425 (Online)

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

ИНИЦИАТИВАТА „ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ“ НА ООН

В мониторинговия доклад на ЮНЕСКО *„Формиране на образованието на утрешния ден: Десетилетие на образование за устойчиво развитие на ООН (2005 – 2014)“* от 2012 г. се подчертава, че основната цел на инициативата „Образование за устойчиво развитие“ (ОУР) е да подчертае ключовата роля на образованието в движението към по-устойчив свят. Визията на Декадата е чрез различни форми на образование, обществена осведоменост и обучителни дейности да се изработят устойчиви решения на проблемите, предизвикани от измененията на климата. Насърчават се правителствата да обсъдят и предприемат мерки за изпълнение на инициативата от образователни системи и стратегии, а при необходимост тя да бъде включена в националните планове за развитие. В тази връзка се препоръчва да се интегрират ценностите, дейностите и принципите на устойчивото развитие във всички форми на образование и обучение, които да спомогнат за постигане на промяна в отношението, поведението и ценностите на обществото.

В доклада са представени начините за постигане на тази цел:

- улесняване на работата в мрежа, връзките, обменът и взаимодействието между заинтересованите страни на регионално, национално и транснационално равнище;
- повишаване на качеството на

преподаване, обучение, научни изследвания и изграждане на капацитет в образованието за устойчиво развитие;

- подкрепа на държавите в усилията им да постигнат целите на ОУР;
- представяне на *ОУР като обединяваща концепция за образователните програми*;
- предоставяне на възможности за включване на ОУР в усилията на държавите за реформа на националните образователни системи.

Идеята за устойчиво развитие включва действия във всички направления на обществения живот – образование, наука, промишленост, икономика, политика, енергетика, екология и опазване на околната среда и др. за постигане на устойчива среда. Тя изисква обществото да обедини и насочи усилията си за постигане на тази комплексна цел.

Основни характеристики на образование за устойчиво развитие

Образованието за устойчиво развитие е насочено към благосъстояние в трите сфери на устойчивост – околна среда, общество и икономика. То насърчава ученето през целия живот; ангажира формалното, неформалното и самостоятелното обучение; съобразено е с местните потребности и условия; има отражение в международен мащаб; изгражда капацитет на общността за съвместно вземане на решения, за управление на околната среда, за

гъвкавост на работната сила и за качеството на живота. *Образованието за устойчиво развитие е интердисциплинарно – нито една дисциплина не може да претендира за върховенство, но всички дисциплини могат да допринесат за постигане на неговите цели.* Инициативата изисква прилагане на различни педагогически подходи, които насърчават съвместното учене и изграждане на умения за мислене на високо ниво, необходими за изграждането на устойчив свят.

Мястото на ОУР сред другите образователни практики

ОУР се отнася както към основните образователни инициативи на ООН, като например „Образование за всички“ и „Десетилетието на грамотността“, така и за цяла гама от други образователни практики, които засягат устойчивото развитие или неговите компоненти. В преглед на ЮНЕСКО от 2009 г. в списъка на такива практики са посочени: екологично образование, образование по правата на човека, образование на потребителите, образование за развитие, здравно образование, образование за ХИВ/СПИН, образование за био-разнообразието, образование за половете, приобщаващо образование, мултикултурно образование, холистично образование, глобално образование и гражданско образование. Появяват се и нови практики, като: образование за намаляване на риска от бедствия, образование за изменението на климата и образование за продоволствената сигурност. *Това, което обединява всички практики, е, че те са обвързани по един или друг начин с образованието за устойчиво развитие.*

В обзоре документ на Комитета за управление към Икономическата комисия на ООН за Европа (UNECE 2013 г.)¹ във връзка с мониторинга на инициативата „Образование за устойчиво развитие“ се подчертава, че без изготвяне на устойчиви училищни планове и/или политики за разпределяне на отговорността и предоставяне насоки за действие на училищата дългосрочна и системна промяна в прилагането на ОУР не може да се очаква.

Посочва се, че добра практика за ОУР се счита тази, която изгражда цялостна учебна среда, съответстваща на принципите на устойчивото развитие. Подходът „Училището – единно цяло“ насърчава интегрирането на устойчивостта във всички аспекти на училищния живот, т.е. ключовите местни и глобални предизвикателства на устойчивото развитие да са отразени в учебните планове по всички предмети; ученикът да е поставен в центъра на преподаването и ученето да е ориентирано към изследване и действие; взаимодействията учител-ученик-училищен персонал да са насочени към активно участие на всички страни; сградите и училищата да се управляват по устойчив начин и да осигуряват „устойчиво пространство за учебния процес“ (например ефективно използване на ресурсите, здравословна храна, зелени площи и др.); училището активно да взаимодейства с местната общност. Основният принцип, от който трябва да се ръководят училищата, е „Всичко научено – в действие“. Илюстративен пример за изграждане на единно училище предлага Световният фонд за дивата природа (World Wildlife Fund – WWF).

¹ United Nations Economic Commission for Europe, Steering Committee on Education for Sustainable Development, Concept paper on priority action areas (March 2013)

Фигура 1. Модел на WWF за изграждане на единно училище

В обзорния документ са представени добри практики, примери и опитът на различни държави да интегрират в политиката си идеята, целите и задачите на образованието за устойчиво развитие.

Подчертана е необходимостта от допълнителни усилия от страна на пра-

вителствата да насърчават и подпомагат образователната система да прилага подхода „Училището – единно цяло“, който надхвърля просто преподаването на устойчиво развитие в училище. Ключовият елемент на ОУР е конструиране на планова рамка за прилагане на подхода във всички нива на образование.

Източници:

1. UNESCO, Education Sector, „Shaping the Education of Tomorrow“, Monitoring and Evaluation Report <http://www.desd.org/UNESCO%20report.pdf>
2. United Nations Economic Commission for Europe, Steering Committee on Education for Sustainable Development, Concept paper on priority action areas (March 2013) https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/8thMeetSC/Information_Paper_5_Final.pdf

В. Лозанова

ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ: КАКВО, КАК И ЗАЩО

Финландската професорка Мария Хофман публикува научна статия, в която разглежда образованието за устойчиво развитие с оглед търсенето на отговори на въпросите „Какво?“, „Как?“ и „Защо?“. В специализираните бази данни това е единственото подобно проучване, поради което заслужава по-специално внимание. За придобиването на по-цялостна представа по темата е необходимо публикацията да се разглежда в контекста на официалния доклад на ООН относно „Десетилетието на образованието за устойчиво развитие (2005 – 2014 г.)“.

В уводната част е посочено, че за пръв път образованието за устойчиво развитие фигурира в декларацията „Дневен ред 21. век“ на ООН, оповестена през 1992 г., а впоследствие ООН дори определя „Десетилетие на образованието за устойчиво развитие (2005 – 2014 г.)“, което има за цел да насърчи развитието на образованието за устойчиво развитие сред страните членки на организацията. През последните десетилетия са оповестени и много други международни политически документи, съдържащи понятието устойчиво развитие. В тази връзка е важно да се отбележи, че макар първоначално това понятие да е свързвано най-вече с рационалното използване и опазването на природните ресурси, днес то придобива комплексен характер, като притежава преди всичко икономическо, екологично и социално измерение.

Според **възприетото определение на устойчивото развитие** то се изразява в осигуряване на текущите потребности на населението по такъв начин, че бъдещите поколения да разполагат поне със същите възможности, за да посрещнат собстве-

ните си потребности. Образованието за устойчиво развитие пък има за цел формирането на знания и умения, чрез които всеки жител на планетата може да взема информирани решения относно цялостното си поведение спрямо околната среда, икономическата си реализация и участието си в обществото с оглед постигането на устойчиво развитие.

Специално внимание е отделено на **комплексния характер на устойчивото развитие**. Понятието е *твърде широко по съдържание* и с това се обяснява трудността на интегрирането му в образованието. Различен е и акцентът, който се поставя при изучаването на устойчиво развитие в отделните държави. Например в някои страни за първа цел на устойчивото развитие се посочват демократичните принципи и равнопоставеността, докато в други се изброяват проблемите на околната среда или тези в социалната сфера, включително пестеливото използване на ресурси и рециклирането. Този факт се приема за илюстрация на твърдението, че *целта и задачите на образованието за устойчиво развитие не могат да са идентични във всички части на света*.

Комплексният характер на устойчивото развитие предполага неговото присъствие във всички аспекти и нива на образованието. Неговата цел е трансформирането на обучението по такъв начин, че то да доведе до ефективно преориентиране на обществата към устойчиво развитие. Така се обосновава необходимостта от реформиране на образователните системи и структури, но също на преподаването и ученето, тъй като образованието за устойчиво развитие не се вписва в съществуващата учебна програма или образователни практики. Изясняването на понятието в

локален, регионален и национален контекст, както и идентифицирането на добри практики е съществен принос за постигане на целите на *Десетилетието на образованието за устойчиво развитие*.

► ► ►
Фигура 1. Схема на цялостния подход на образованието за устойчиво развитие

Фигура 2. Ключови аспекти на успешното образование за устойчиво развитие в сферата на професионалното образование и обучение

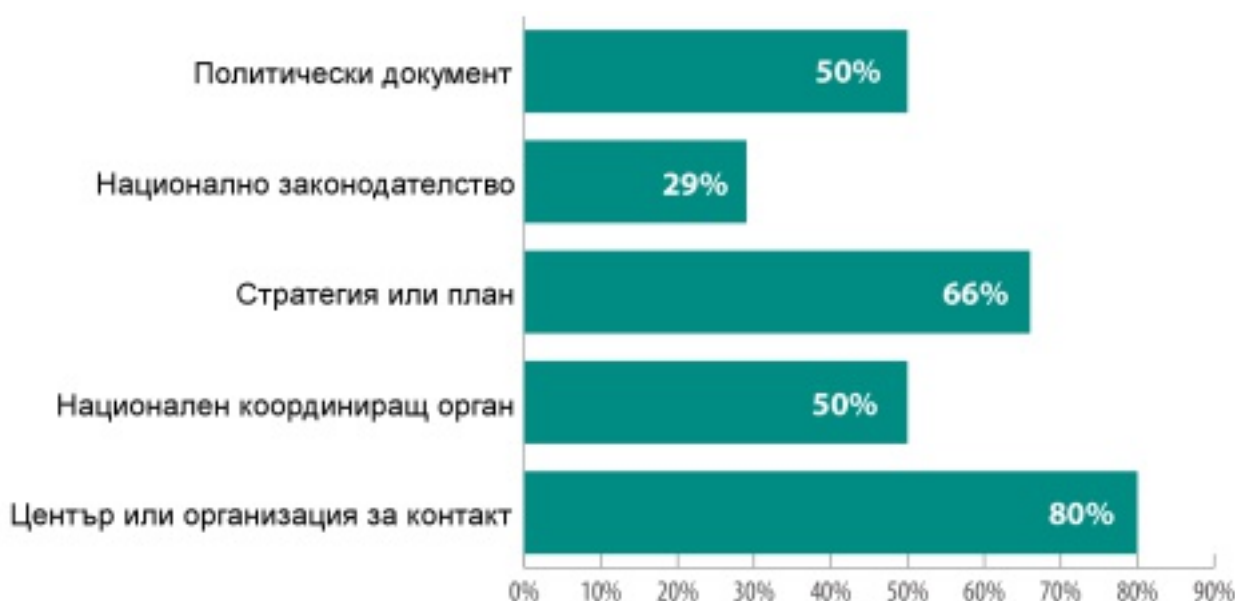
В публикацията са приложени и обобщения върху чисто **теоретичните аспекти на устойчивото развитие** в условията на информирано, но консуматорски настроено общество. Установена е необходимост от промяна в поведението на хората, която според някои трябва да започне още от детска възраст. Други определят налагането на такава промяна като недемократично и дори неетично, тъй като съвременните демократични общества са изградени върху принципа на свободния индивидуален избор и действие. Поради това образованието за устойчиво развитие може преди всичко да информира за различни възможности на избор и за техните последици върху обществото. От значение е какво учениците са научили, но не толкова като измерим резултат. Важен е самият процес на обучение – неговата цел не трябва да се налага, а следва да бъде осъзната промяна в мисленето и действията на учениците. Основа за формирането на компетентност за действие е критичното мислене, към което се добавят фантазия и въображение, които позво-

ляват на учениците да придобият представа за последиците от своите действия. Същевременно се подчертава, че чисто теоретичните дискусии не са достатъчни за развиването на критично мислене.

Учителите се нуждаят от дидактически инструменти, за да планират преподаването на устойчиво развитие с оглед формирането и развитието на компетентност за действие у учениците. В тази връзка се изброяват четири аспекта на преподаването:

- *Какво* – описания на същността и последиците от проблема. В миналото се е акцентирало върху съдържанието, докато днес особено внимание се обръща на самостоятелното (критично) мислене и въображението.
- *Как* – възможности за промяна и стратегии за действия. Този въпрос е фокусиран върху взаимодействието ученик – учител и има определящо значение за формирането на желание за учене.
- *Защо* – дефиниране на причините за необходимостта от обучението, какви са неговите цели и как се осъ-

Фигура 3. Механизми, чрез които страните членки на ЮНЕСКО осъществяват образованието за устойчиво развитие

ществява. Изборът на методите на преподаване зависи от избрания подход, например дали се цели развитието на индивидуалните и колективните способности, или усвояването на специфични знания.

- *Къде* – отчитане на местоположението, защото хората в отделните райони на света са изправени пред различни проблеми на опазването на околната среда, които предполагат съобразена с тях реакция. В образователните системи на много държави е заложено формирането на активна позиция и действия по тези въпроси.

При формиране на политиката следва да се отчита фактът, че постиженията на учениците във връзка с

образованието за устойчиво развитие трудно могат да бъдат стандартно оценени. Поради това в документите, свързани с Десетилетието на ООН относно образованието за устойчиво развитие, фокусът е поставен преди всичко върху промяна на педагогиката и визията за обучението, а не върху неговото съдържание. Предлага се холистичен подход на мислене относно знанията и тяхната стойност. Индивидуалното участие, нагласата и оценката трябва да са неразривно свързани с фактите в рамките на обучението, за да помогнат на учениците да придобият разбиране за устойчивото развитие и да открият взаимовръзките между образованието и реалния живот.

Източници:

1. What is an Education for Sustainable Development Supposed to Achieve – A Question of What, How and Why (2015)

<http://jsd.sagepub.com/content/9/2/213.abstract>

2. Shaping the Future We Want: UN Decade of Education for Sustainable Development (2005 – 2014). Final Report.

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1682Shaping%20the%20future%20we%20want.pdf>

Й. Илиев

СИСТЕМЕН ПОДХОД КЪМ УЧЕНОТО – ОТ ЕКОЛОГИЧНО ОБРАЗОВАНИЕ КЪМ АКТИВНО ГРАЖДАНСТВО И УСТОЙЧИВО БЪДЕЩЕ

Бъдещето ще принадлежи на тези, които осъзнават зависимостта природа – интелект. Това са хора, семейства, фирми и политически лидери, които развиват дълбоко разбиране за преобразяващата сила на естествения свят и които балансират виртуалното с реалното. Колкото по-технологични ставаме, толкова повече се нуждаем от природата.

Ричард Лоув

„Свързване на точките“ (Connectingthedots) е инициатива на канадската организация „Образование за устойчиво бъдеще“ (Learning for sustainable future). Тя обединява младе-

жи, преподаватели, представители на бизнеса, правителствени и неправителствени организации с цел интегриране на образованието за устойчиво развитие в канадската образователна

система. Инициативата представя няколко стратегии за трансформиращо образование, което да подготви младите хора да заемат своето място в обществото като ангажирани и отговорни за процесите в него граждани. Те са насочени към изграждането на реална връзка между децата и заобикалящия ги свят, както и към развиването на критично мислене, познавателни и комуникационни умения.

СТРАТЕГИЯ – ИНТЕГРИРАНО УЧЕНЕ

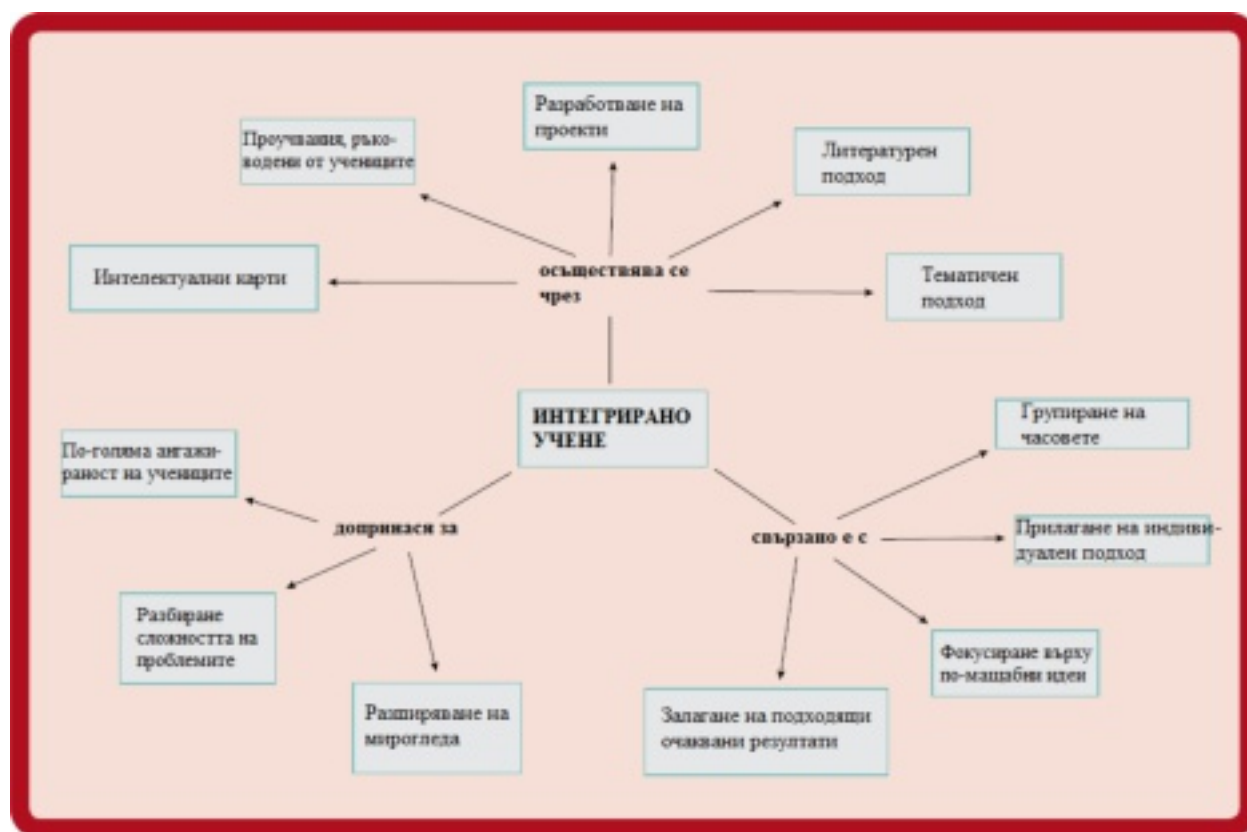
Мото: Интегрираното или интердисциплинарно обучение обединя-

ва съдържанието и методите на повече от един учебен предмет, поддържайки връзки, които задълбочават разбирането.

Какво представлява

Интегрираното учене е подход, при който учебно съдържание и образователни методи от няколко учебни дисциплини се комбинират, като се поставя акцент върху връзките между тях и по този начин се постига по-добро разбиране на материята.

Концептуална карта на стратегията

Защо се прилага

- Улеснява управлението на учебната програма, като позволява да се адресират целите на няколко учебни предмета едновременно;
- Допринася за по-дълбоко

осмисляне на проблемите и взаимовръзките в сложните обществени и природни системи;

- Дава възможност на учениците да видят смисъла на обучението си, като приложат на практика наученото.
- Позволява диференциране

(индивидуален подход). Чрез включване на материал от различни дисциплини учениците могат да бъдат ангажирани по интереси или според конкретните им способности.

Как се осъществява

Експертите определят три нива на взаимодействие: мултидисциплинарно (има частично интегриране между малък брой предмети), интердисциплинарно (характерна е по-висока степен на интеграция) и трансдисциплинарно (интегрирани са повечето от изучаваните предмети).

Примери за различни методи, които могат да се използват за постигане целите на стратегията

„Опитвайки се да разгледаме даден предмет/явление самостоятелно, откриваме, че то е свързано с всичко останало във вселената.” Джон Мюър

❖ Интегриран урок за околната среда

Провежда се шестседмичен интегриран урок за околната среда. Деца на различна възраст работят заедно в шест тематично базирани работни станции за около 45 мин всеки ден и взимат участие в две целодневни екскурзии в околността. По време на урока учениците се запознават с различни роли, прилагат уменията си за писане, работят в екип и управляват сами времето си.

❖ Мощна екокампания (energy loop)

Определя се една учебна дейност за деня, в която се включват всички ученици и цялото училище става част от едно интердисциплинарно изследване по дадена тема.

Дейностите включват:

- художествена изложба на творби, направени от рециклирани материали, целящи определени послания;
- научно изложение, представящо разнообразни природни аспекти (структурата на атома, еволюцията, последиците от използването на различни химикали и др.);
- продажба на енергоспестяващи крушки на жителите в квартала от учениците, на много ниска цена;
- презентация на енергоспестяващи практики, приложими в домашни условия;
- организиране на семинар, посветен на наторяването и неговата значимост;
- създаване на пиеса, представяща връзката между настоящи и бъдещи поколения;
- създаване на музикален акомпанIMENT и рекламни материали за събитията.

❖ Интегрирана програма за средните и горните класове

Този иновативен модел дава възможност да се комбинират в рамките на един срок два, три или четири класа. По този начин учениците работят заедно през целия учебен ден или част от него. Използват се разнообразни теми, включващи изучаваните предмети. Програмата цели създаването на „училище в училището”, в което учителите и учениците представляват съвсем самостоятелно звено. Без ограничения, произлизащи от следването на учебна програма, заниманията често протичат на открито сред жителите на квартала. Чрез този новаторски подход младите хора изграждат силни връзки помежду си, използват разнообразни ресурси и имат възможността да натрупат разностранен опит.

❖ Сафари

Четенето в клас на подбрани детски книги по темата е добра основа за организиране на излет/разходка, целта на които е откриване на достъпни за наблюдение живи същества (червеи, бръмбари, мравки, пеперуди, птици, растения). Последващите дейности могат да включват писане на статия, представяне на интересна история пред целия клас, стенопис, моделиране с глина и др. Такъв изследователски подход към знанието развива различни умения и стимулира желанието за учене.

❖ Взаимоотношения

Основна цел е критичното изследване на връзката човек – околна среда, както и включването на сетивен опит в ученето. Учителят разработва дейности, базирани върху концепцията за взаимоотношенията и свързани с учебната програма, в които учениците, изследвайки природата, трябва да:

- документират връзката си с друго живо същество (животно или растение);
- използват научни похвати и изобразителни техники за проучване на взаимоотношенията в една екологична среда;
- водят дневник с рисунки и текст, описващи нещата, които са видели и чули, чувствата и мислите си.

❖ Обществен проблем, представен чрез уличен театър

Учениците демонстрират знания и умения по география, писане и драма под формата на уличен театър, изследвайки нарастващия проблем с отпадъците в квартала. Децата посещават съоръженията за сортиране на отпадъци, провеждат телефонни интервюта и събират информация чрез

интернет. Анализирайки събраните данни, те достигат до основните предизвикателства пред жителите. Резултатите са представени под формата на двуминутни улични представления, подготвени с помощта на преподавателите по актьорско майсторство от местния университет.

❖ Изграждане на представа и разбиране на растенията

Темата за промените, настъпващи в растенията, може да бъде изложена посредством шест основни концепции, подпомагащи процеса на учене:

- растенията имат свои потребности, за да живеят;
- всички растения имат приспособления, които им помагат да получават това, което им е нужно за съществуването им;
- растенията имат цикъл на живот;
- растенията и животните зависят едни от други;
- хората използват растенията и зависят от тях в много отношения;
- хората едновременно подпомагат и нараняват растенията.

„Ако преподаваме свързаност и интегриране, те учат това. Ако преподаваме изолиране и несвързаност, това е, което те ще научат. Да мислим другояче, е неуместно.“

Хъмфрис и сътрудници

СТРАТЕГИЯ – ВРЪЗКА С РЕАЛНИЯ ЖИВОТ

Мото: Учениците искат да бъдат във връзка с действителността.

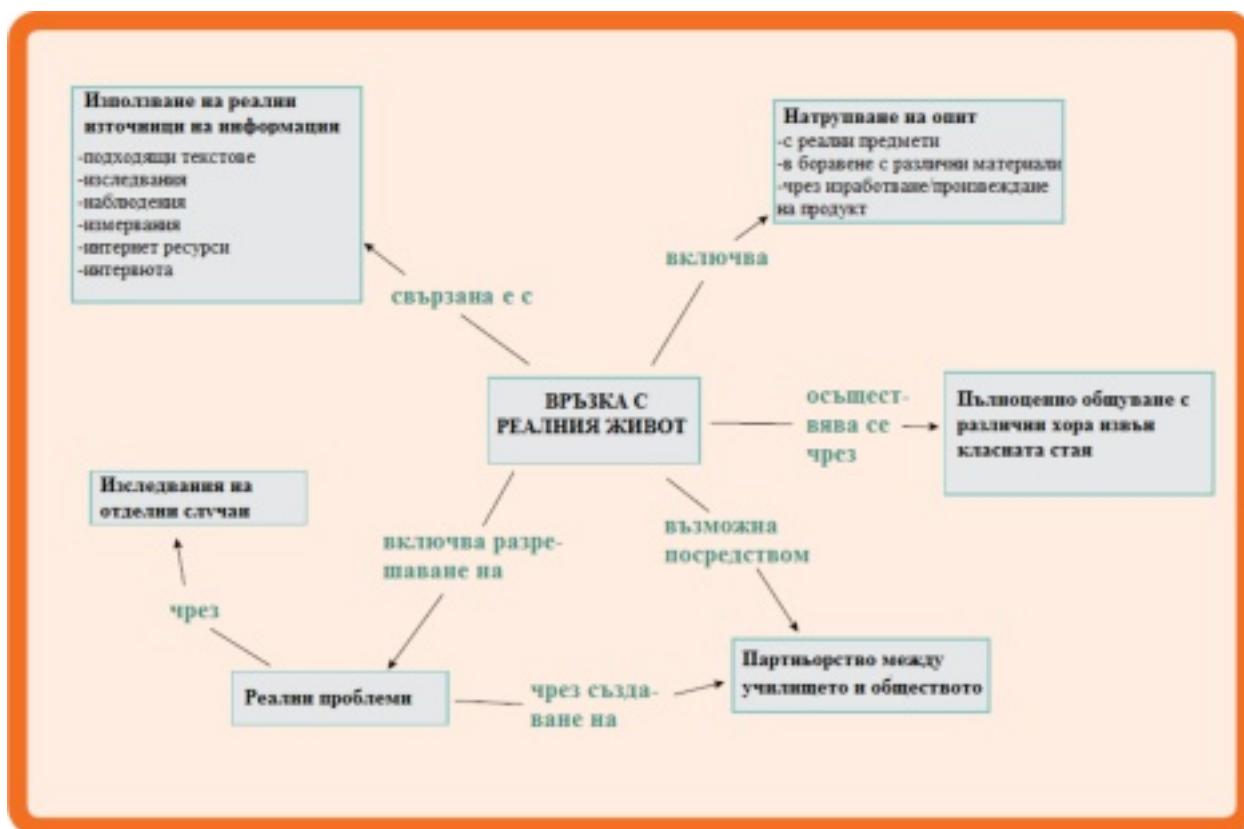
Какво представлява

Свързването на обучението с „живия“ живот, който е извън пределите на класната стая, има много

предимства и е изключително уместно, тъй като касае пряко учени-

ците, техните семейства и обществото като цяло.

Концептуална карта на стратегията

Защо се прилага

- Засягат се концепции, въпроси и проблеми, близки до онези, с които учениците се сблъскват в ежедневието си, или такива, с които е вероятно да се сблъскат в бъдеще.
- Образователният процес се обогатява.
- Налице са множество сетивни преживявания, въздействащи и подпомагащи учениците в учебния процес.
- Чрез автентичността на обучението се подобряват постиженията на подрастващите.
- Засилва се връзката на младите

хора с техните връстници, училището и обществото, което влияе положително върху изграждането на личността.

- Пораждат се въпроси, чиито отговори учениците могат да намерят чрез проучвания/изследвания.
- Подрастващите имат възможност да научат как функционират различни общности/общества.

Как се осъществява

Най-добрата среда за обучение е „живият“ живот. Натрупването на опит в реална ситуация може да бъде част от образователния процес.

Примери за различни методи, които могат да се използват за постигане целите на стратегията

❖ *Какво е филтър*

По време на урока за водата учителят установява, че децата не са съвсем наясно със значението на думата „филтър“. На следващия ден той носи в класната стая различни филтри, които учениците използват, за да „изчистят“ различни смеси от почва и вода. В последвалата дискусия се обсъждат принципите на работа на филтрите. На втория ден учителят донася други видове филтри – сито за брашно, филтър за аквариум, маска за лице и филтър на фурна – налични в повечето домове. Учениците са насърчени, изхождайки от опита си, да направят връзка между тези предмети и филтрирането на мръсната вода чрез фуния, пълна с пясък.

❖ *Река в кутия*

На децата се дава сандък с материали – карти на вододела, ерозирали камъни, биологични и исторически артефакти, страници с истории, разказани от хора, живеещи близо до реката, исторически възстановки и изрезки от вестници. Чрез тези предмети учениците могат да придобият по-добра представа за размера и историята на своя регион, което води до генериране на идеи за подобряване състоянието на вододела. На пода е поставена голяма карта на същия вододел. Движейки се по речната система, учениците намират различни надписани торбички, съдържащи предмети, свързани с конкретно място или история. Заедно с предметите на разположение на учениците са книги и аудиозаписи.

❖ *Изработване на къщички за птици*

Проектът е основан на потребността на младите хора да се грижат за други живи същества. Изработването на къщичките изисква прилагането на множество умения и включва събиране на информация, измервания и пресмятания с цел определяне на необходимите материали, знания за безопасното използване на някои инструменти и др.

❖ *Опознаване на околната среда чрез занаяти*

Учениците събират материали от околността, които след това използват, за да изработят практични предмети, като дървена лъжица или гребло за кану. По този начин подрастващите се свързват със земята чрез материалите и изпитват чувство на удовлетворение, когато техните изделия се пуснат в употреба.

❖ *Планиране на кратка екскурзия с използване на градския транспорт*

Учениците трябва сами да изберат крайната цел на пътуването и да го планират. Разделени на малки групи, младите хора проучват възможните дестинации и маршрути, след което излагат пред класа идеите си. Най-добре представеното пътуване се реализира, като организацията му се подготвя от учениците, докато учителят е по-скоро наблюдател на процеса.

❖ *Измери го!*

Асоциацията за канадски образователни ресурси помага на гражданите да научат повече за околната среда чрез работа в местните екосистеми. В

програмата „Измери го!“ учениците измерват и наблюдават дървета в училищния двор или квартала и изпращат данните, които след това се използват за отчитане ефектите от промяната на климата.

❖ *Идентифициране източниците на замърсяване в района*

Често използваният термин „замърсяване“ придобива ново значение за учениците, когато го преживеят лично. Канадският проект „Намаляване на замърсяването“ дава достъп до официалните данни относно източниците на замърсяване за всяка провинция чрез задаване на пощенския код. Информацията може да се използва от учениците за по-задълбочен анализ на възможните действия за намаляване на замърсяването.

❖ *Изпращане на PowerPoint презентация по електронна поща до целеви групи*

Използвайки изданието „Буквар за киселинния дъжд“ (TheAcidRainPrimer) на природозащитната организация „Проучване на замърсяването“ (PollutionProbe), учениците анализират информацията и идентифицират социалните групи, чиято работа е пряко свързана с темата – автотърговци, механици, водещи на печатни рубрики, свързани с автомобили и др. Те изготвят презентации на PowerPoint, които изпращат на целевите групи с молба за коментар.

❖ *Деца обучават деца*

Тийнейджърите използват бизнес модел (заплащане за услуга) за организирането и провеждането на двудневна екскурзия за четвъртокласници, с цел изследване на четири съвместни

местообитания от научна и художествена гледна точка. Всеки от участващите класове заплаща такса, а сумата се използва за частично покриване на някои разходи, свързани с програмите на гимназиалните курсове.

СТРАТЕГИЯ – ПРИЛАГАНЕ НА НАУЧЕНОТО

Мото: Когато учениците приложат наученото, училището придобива практическо значение и се посвят „семената“ на активното гражданско съзнание.

Какво представлява

Прилагането на знанията на практика изисква не само изследване на даден проблем, но и намиране на решения за него, и работа в посока постигане на желаната промяна – в личния живот, в училище, в обществото и на планетата. Ако има смисъл нещо да бъде научено, има смисъл и да бъде осъществено. Проектите са практични, реални и пряко свързани с учениците, участващи в тях. Те не са планирани просто като учебно упражнение, а целят и определена полза за обществото.

Има три нива на прилагане на знанията:

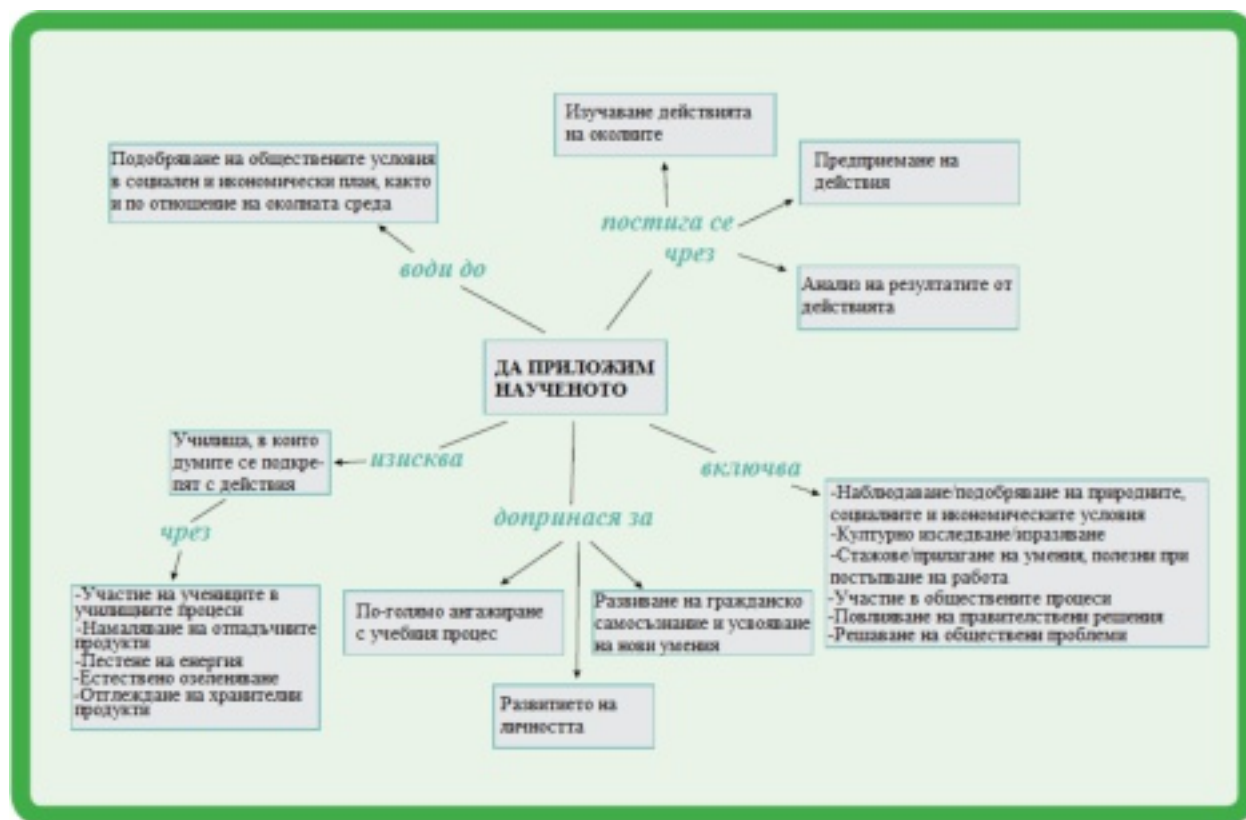
- *Учене за действие.* Това е теоретична подготовка, осъществявана в класната стая. Целта е учениците да бъдат добре „екипирани“ с техники и ресурси за успешното завършване на проекта.

- *Учене чрез действие.* На този етап учениците избират, планират и осъществяват проекта. Натрупаният опит повишава чувството им за компетентност и придава по-дълбок смисъл на учебния процес.

• *Учене от действие.* В тази фаза се оценяват резултатите от проекта и

значението на процесите, в които учениците са участвали.

Концептуална карта на стратегията

Защо се прилага

• Учениците прилагат на практика наученото, което води до по-добро разбиране на процесите и явленията.

• Премайнавайки от пасивно наблюдение към активно участие, младите хора стават по-отговорни.

• Когато подрастващите се фокусират върху реален казус и имат възможността да направят промяна, те постигат по-добри резултати.

• Активното участие се счита за важен елемент от гражданското само-

съзнание.

• Формират се умения, знания и поведение на активни граждани. Учениците осъзнават, че усилията им могат да доведат до необходимите промени, което развива у тях вяра в бъдещето. При някои от тях това може да намали общото безпокойство.

• Учениците работят в полза на социалната справедливост и опазването на околната среда, като участват в сложни, мултидисциплинарни обществени проекти, на които те самите са инициатори и ръководители.

Как се осъществява

Стратегията може да бъде приложена еднократно или като целогодишен проект, свързан с няколко от изучаваните предмети. Проектите варират от доброволчество до обучение чрез общественополезен труд (ServiceLearning). По време на тези дейности учениците придобиват ценни знания за общността, в която живеят, за условията за отглеждане на някои растителни видове и др.

Примери за различни методи, които могат да се използват за постигане целите на стратегията

„Единствено чрез действия знанието се превръща в мъдрост“

Далай Лама

❖ *Оценяване на средновековното влияние*

Децата откриват сгради със средно-

вековно влияние в квартала. Чрез дигитални снимки и собствени рисунки те подготвят изложба в обществената библиотека. Проектът е свързан със заложените учебни цели по предмети като науки за обществото, наука и технологии, визуални изкуства и език.

❖ *Измерване екологичното здраве на реката*

Училищата, които се намират на територията на един вододел, съвместно изследват екологичното ниво на реката. Учениците правят измерванията, обявяват публично резултатите, изпращат доклад до местната администрация и правят предложения относно решаването на конкретни проблеми.

❖ *Кооперативно бизнес начинание*

Учениците по бизнес науки идентифицират икономическа потребност или възможност и работят върху задоволяването/използването ѝ. Проектът включва изготвяне на бизнес план, който се оценява с някои от критериите, използвани при отпускането на заеми.

Източник:

1. York University, Office “Learning for a Sustainable Future”

<http://lsf-1st.ca/dots>

Р. Стойкова

СТРАТЕГИЯ – ОБМИСЛЯНЕ НА АЛТЕРНАТИВНИ ПЕРСПЕКТИВИ

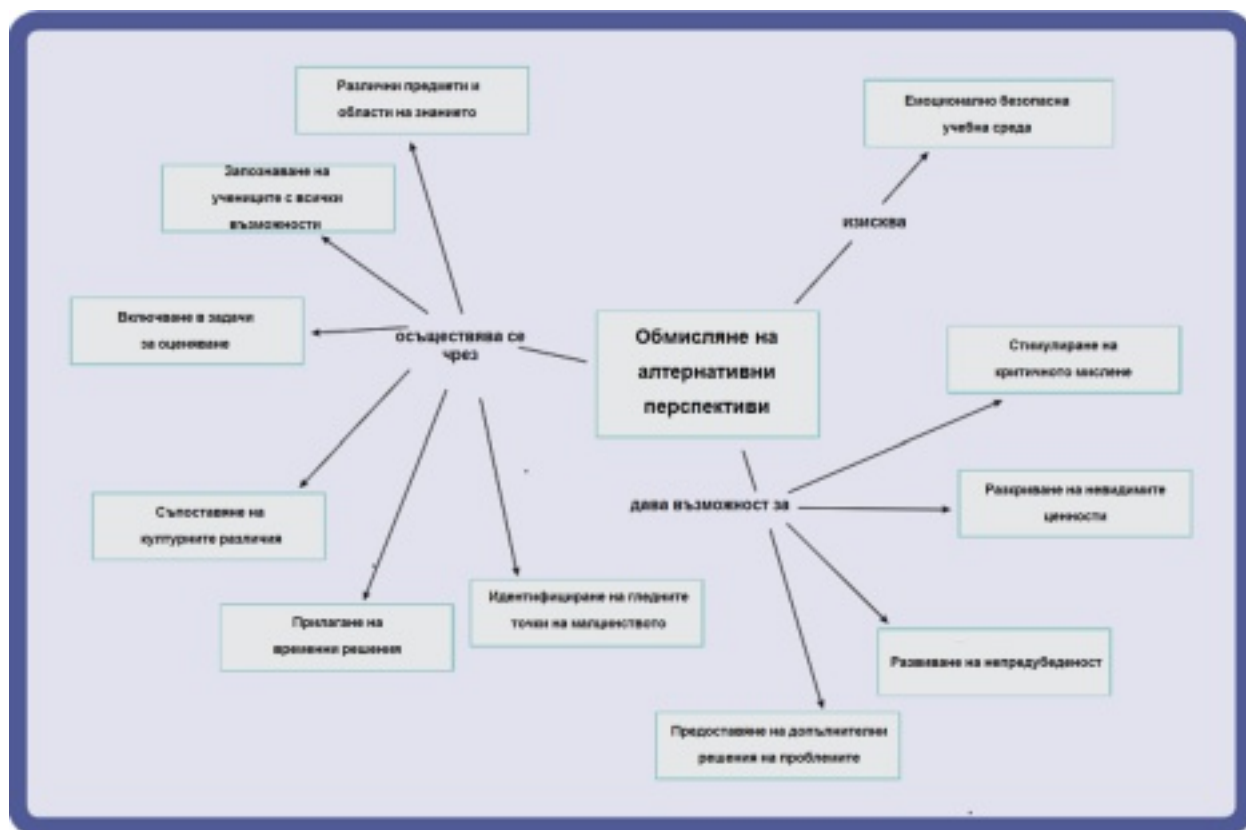
Мото: Насочване вниманието на учениците към алтернативни възможности е покана за критично мислене.

В какво се изразява

Насочване вниманието на учени-

ците към алтернативни възможности ги поставя в ситуация да възприемат по различен начин проблеми, решения, стратегии, опит, виждания за света. Това се осъществява в процеса на решаване на проблеми, формиране на становища, изясняване на ценности и заемане на информирана позиция.

Концептуална карта на стратегията

„Чуйте едната страна и ще бъдете в неведение. Чуйте и двете и всичко ще стане ясно.“

Томас С. Халибъртън

Защо се прилага

- Представя разбирането за най-важните ценности – критично мислене и подготовка на учениците да вземат подобри решения като информирани граждани.

- Създава мисловни дилеми, чрез които могат да бъдат развити рефлексивни техники, умения за критичен анализ и изготвяне на информирано становище.

- Създава непредубеденост, като интелектуално качество, което е свързано с желанието да се вземат предвид съответните доказателства и аргументи при формирането или пре-разглеждането на убеждения и ценности.

- Осигурява повече възможности за решаване на проблеми и справяне с предизвикателствата.

- Изгражда способност да се уважават и разбират различни гледни точки, чрез което учениците изясняват собствените си ценности и предразсъдъци. Това е съществен елемент от ролята на образованието.

- Подкрепя зачитането на разнообразието, създавайки емоционално безопасно място за учениците, за да изразяват своето мнение и разбиране и да ги сравняват с тези на другите.

- Насочва вниманието към проблемите, свързани с предубедеността, предразсъдъците и индоктринирането. Процесът на обучение се измества от пренос на натрупани знания към оценката на две или повече гледни точки или тълкуване на знанията.

Как се осъществява

Стратегията се базира на практики, които показват на учениците различни страни на даден проблем и ги подтиква да сравняват информацията, за да направят преценка или да заемат позиция. Това е предпоставка за учещите да изследват различните перспективи, идентифицирани в рамките на своята общност и извън нея.

Примери за различни методи, които могат да се използват за постигане на целите на стратегията

❖ *Четириъгъл*

Всеки ученик описва собствената си позиция по даден въпрос. Среща се със

съученици, които имат една и съща позиция, правят сравнение и подготвят отговор. В четириъгъла на класната стая са поставени четири позиции по разглеждания въпрос: *Съгласен – Напълно съгласен – Несъгласен – Напълно несъгласен*. Учениците трябва да изберат позицията, която е най-близка до тяхната. Може да се приложи и алтернативният подход. На учениците се поставя задача да представят пред класа конкретна гледна точка и да я защитят. След провеждането на дискусии всеки ученик трябва да напише кратко изложение, очертаващо позицията, която възприема като своя след изслушване на аргументите по всички гледни точки.

❖ *„Шестте мислещи шапки“² на Едуард де Боно³*

Методът на шестте мислещи шапки може да подобри качеството на груповото вземане на решения. Всяка от тях разглежда решението от различна гледна точка.

Синята шапка позволява на всеки участник в гру-

² Шестте мислещи шапки е психологически подход, създаден от Едуард де Боно, който се използва за разрешаване на различни групови или индивидуални проблеми чрез дискутиране, включвайки шест различно оцветени шапки. Едноименната книга, свързана с идеята за паралелното мислене, представя подход за групово планиране на процесите чрез всеобщо и детайлно обмисляне, чрез което се постига по-голяма ефективност на процеса.

³ Едуард де Боно е малтийски мислител, автор, изобретател и консултант. Известен е и като създател на термина и концепцията за латерално мислене. Неговите техники за творческо мислене намират широко приложение в много области.

пата да говори с факти и да събира данни.

Бялата шапка се фокусира върху наличните данни, анализира минали тенденции и екстраполира от миналото към бъдещето.

Червената шапка използва интуицията, инстинктивната реакция и емоцията в отговор на предложение или твърдение в процеса на разглеждане.

Черната шапка е песимизмът, винаги предпазлив и отбранителен, който се опитва да докаже защо идеите и решенията няма да работят.

Жълтата шапка е оптимизмът, който вижда всички предимства, ценности и възможности.

Зелената шапка е творчеството и предлага нови идеи за решение.

В процеса на дискусия шапките могат да бъдат използвани в различна последователност в зависимост от позициите на участниците по разисквания проблем.

❖ *Съветът на всички същества (The Council of All Beings) – комуникация от чуждо име*

Изследването и творческото въображение помагат на учениците да разберат как другите биха могли да комуникират, ако имат този шанс. Дейностите, осъществявани по този метод, поставят участниците в ситуация да се идентифицират с живи същества или някакви аспекти на природата и да говорят от тяхно име. Учениците сами избират и изучават обекта, който ще представляват, и разсъждават върху това, което той би могъл да каже на човечеството, ако има тази възможност, и за

това, което може да поиска от хората.

Тази дейност е силно ангажираща. Тя изисква учениците да правят изследвания и проучвания, да подготвят презентации, да създават визуални образи и да определят проблемите, които имат отношение към тези същества, които те представляват.

❖ *Изготвяне на материали за брифинг относно изменението на климата*

Учениците се поставят в ролята на съветник на областния управител. Поставя се задачата да подготвят брифинг бележка относно действията, които областта трябва да предприеме, за да се намалят емисиите на въглероден диоксид. Тя следва да се фокусира върху:

- източниците на въглерод и причините, поради които трябва да се контролира тяхната дейност;
- обобщение на доказателствата в полза на необходимостта от контрол на въглеродните емисии;
- различните начини за намаляване на въглеродните емисии и принос на всеки един от тях;
- сферите от обществото, които вероятно ще се противопоставят или ще изразят несъгласие, както и анализ на възможностите, които те могат да представят като алтернативи;
- окончателно обобщение, което да убеди областния управител да приеме и използва брифинг бележката в своите изяви.

❖ *Изготвяне на бизнес план „Зелен бизнес“*

Задачата е учениците да изготвят план „Зелен бизнес“ за конкретна местна фирма. За тази цел те трябва да се запознаят с дейността на фирмата, потребностите на собственика, да проу-

чат околната среда и законодателството, което регламентира производството на продукта/и, вида на клиентите, които се обслужват от този бизнес, и потенциалните нови клиенти.

❖ *Алтернативно бъдеще*

Учениците провеждат мозъчна атака, като използват графично представяне на алтернативите за бъдещето в контекста на:

- бъдещето, което е възможно;
- бъдещето, което е вероятно;
- бъдещето, което е за предпочитане.

Обсъждането на тези алтернативи помага да се вземат информирани решения за постигане на устойчиво бъдеще.

❖ *Измерване на разходите през целия експлоатационен цикъл*

Съвременната потребителска култура и методите за реклама, които я поддържат, наблягат само на цената на даден продукт и обръщат малко внимание на разходите през целия експлоатационен цикъл.

Проучването на разходите през целия експлоатационен живот на стоките представя на учениците по-широка картина на въздействието и цената на покупката. Те могат да сравняват разходите за закупуване и експлоатация на

два уреда, изброени в рейтингите на Energy Star⁴, което включва разходите за консумация на вода и електричество, както и първоначалната цена. На учениците се поставя задача да подготвят реклама на продукта, който считат за най-изгоден за потребителите. Те трябва да съобразят рекламното съдържание със *социалните, икономическите и екологичните съображения, свързани с продукта*.

СТРАТЕГИЯ – ЗАДАВАНЕ НА ВЪПРОСИ

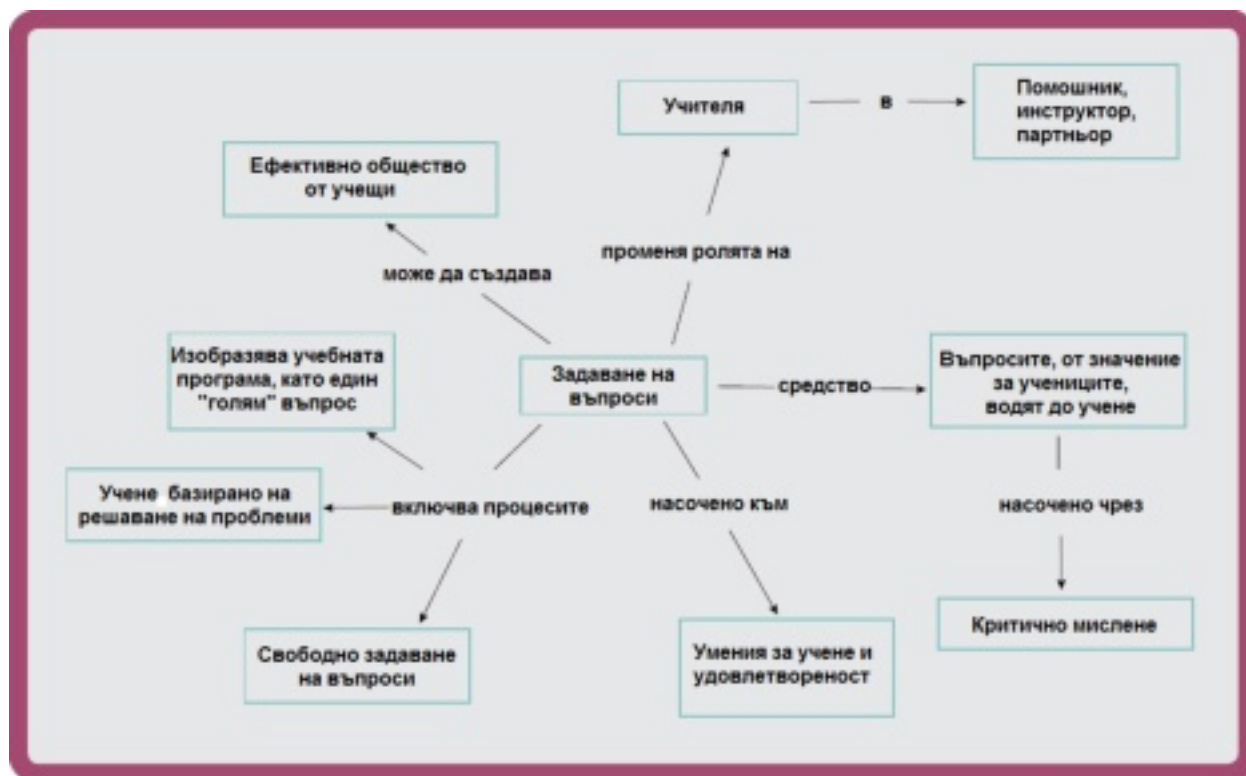
Мото: Учене, основано на задаване на въпроси, е най-съвместимо с развитието на умения за учене през целия живот. Тази стратегия подготвя учениците да знаят какво да правят, когато перспективите пред тях са неясни.

В какво се изразява

Този подход на учене се базира на задаване на въпроси, решаване на проблеми, формулиране на хипотези и справяне с предизвикателства. Учениците работят заедно за намиране на решение. Най-добре процесът на учене се стимулира от въпроси и проблеми, генерирани и дефинирани от самите ученици. Те, с помощта на учителя, уточняват въпросите и определят възможните отговори. Тъй като ученето цели знание, често в този процес се открива важна част, която може и да не е планирана, но води до желаните резултати.

⁴ Energy Star е международен стандарт за енергийна ефективност на потребителските стоки, към който се придържа и ЕС.

Концептуална карта на стратегията

Защо се прилага

- Осигурява контекст за развитието на умения за критично мислене и насърчава решаването на проблеми.
- Свързва ученето в училище с персоналните знания и опит на учениците.
- Изисква учениците да намират информация, релевантна на конкретна цел.
- Осигурява на учениците възможности за прилагане на широка гама от методи за четене, писане, говорене, слушане и мислене.
- Повишава се способността за учене, когато училищата възприемат и прилагат методично, последователно и неотклонно модела на задаване на въпроси във всички класове и по всички учебни предмети.
- Подкрепя развитието на общност от учещи, където изграждането на груповото знание допринася за индивидуалното разбиране.
- Допринася за изява на творчеството, формира положителни възгледи и независимост.

Как се осъществява

При този подход на учениците се делегира по-голяма отговорност при избора на тема, въпрос, процес, проблем при анализиране, систематизиране и формулиране на изводи и представяне на резултати.

Ефективността на процеса зависи от създаването на възможности за учениците да:

- прилагат личните си знания и умения;
- избират теми от сферата на своите интереси;
- използват различни ресурси;
- избират най-добрия начин да огласят своите констатации;
- споделят с реална публика;
- бъдат оценявани както по време на процеса, така и по качествата на продукта от техните усилия;
- правят самооценка, както и да оценяват съучениците си, ресурсите и учителите.

Примери за различни методи, които могат да се използват за постигане на целите на стратегията

❖ *Учене, базирано на решаване на проблеми (проблем базирано учене)*

Поставя учениците в конкретна ситуация, което, от своя страна, изисква гъвкава организация на учебната програма. Това предполага взаимосвързаност между характеристиките на реалността и създава учебна среда, в която учителите тренират мисленето на учениците и ръководят задаването на въпроси за достигане на по-дълбоки нива на разбиране. Методът цели да постави формулирането на решения в центъра на ученето.

Има три важни стъпки при неговото прилагане:

1. Разбиране на проблема

- дефиниране на проблема;
- учениците определят това, което знаят и трябва да знаят за него;
- изказват първоначални предположения за това кое би било успешно решение.

2. Проучване на проблема

- учениците събират информация от много източници;
- споделят информацията и определят нейната относимост;
- генерират възможните решения чрез синтез.

3. Решаване на проблема

- предложените решения се анализират;
- решенията се представят пред аудитория извън класната стая;
- обсъждане на решенията с отчитане на получената обратна връзка от включените в процеса и избор на решението, което води до устойчиво бъдеще.

Резултатите от прилагането на този

метод са особено значими, когато се разглеждат проблемите на местната общност. Отчита се повишаване на мотивацията, информираността, ангажираността, чувството на принадлежност и значимост на учениците. Те формулират визия за устойчиво бъдеще чрез предварително планиране, последващи действия и оценка на промените.

❖ *Шест инструмента за представяне изменението на климата чрез изкуство*

Специалистите считат, че скучно написаните текстове за климатичните промени не ангажират вниманието на обществеността. Те препоръчват да се предоставя възможност на учениците да проявят своята креативност и да използват визуалното изкуство, за да предадат съобщение. Подходящи за целта са следните инструменти:

1. Символи: Как може да се визуализира изменението на климата, когато не може да се види.

2. Метафори: Те правят нещата по-ясни и лесно различими. Как може да се придаде нов смисъл на установени понятия.

3. Доказателства: Как може да се помогне на зрителите да видят това, което учениците виждат.

4. Промяна на културата: Как може да се демонстрира какво може да бъде безвъзвратно изгубено.

5. Човешката природа: По какъв начин може да се провокира духовността на хората.

6. Действие: Учениците да направят нещо „зелено“ и да го популяризират.

Творчеството определено има положителна роля за справяне с предизвикателствата, които възникват по време на задаването на въпроси и търсенето на отговори.

СТРАТЕГИЯ – СПОДЕЛЯНЕ НА ОТГОВОРНОСТТА ЗА УЧЕНЕ С УЧЕНИЦИТЕ

Мото: Подготовка за активно и ангажирано гражданство изисква учителите да променят представата на учениците за техните отговорности. Това означава да подготвят учещите да поемат отговорност чрез индивидуално и групово решаване на казуси, като прилагат внимателно слушане, разбиране и уважение на мотивацията и потребностите на учениците и подпомагане на тяхното обучение.

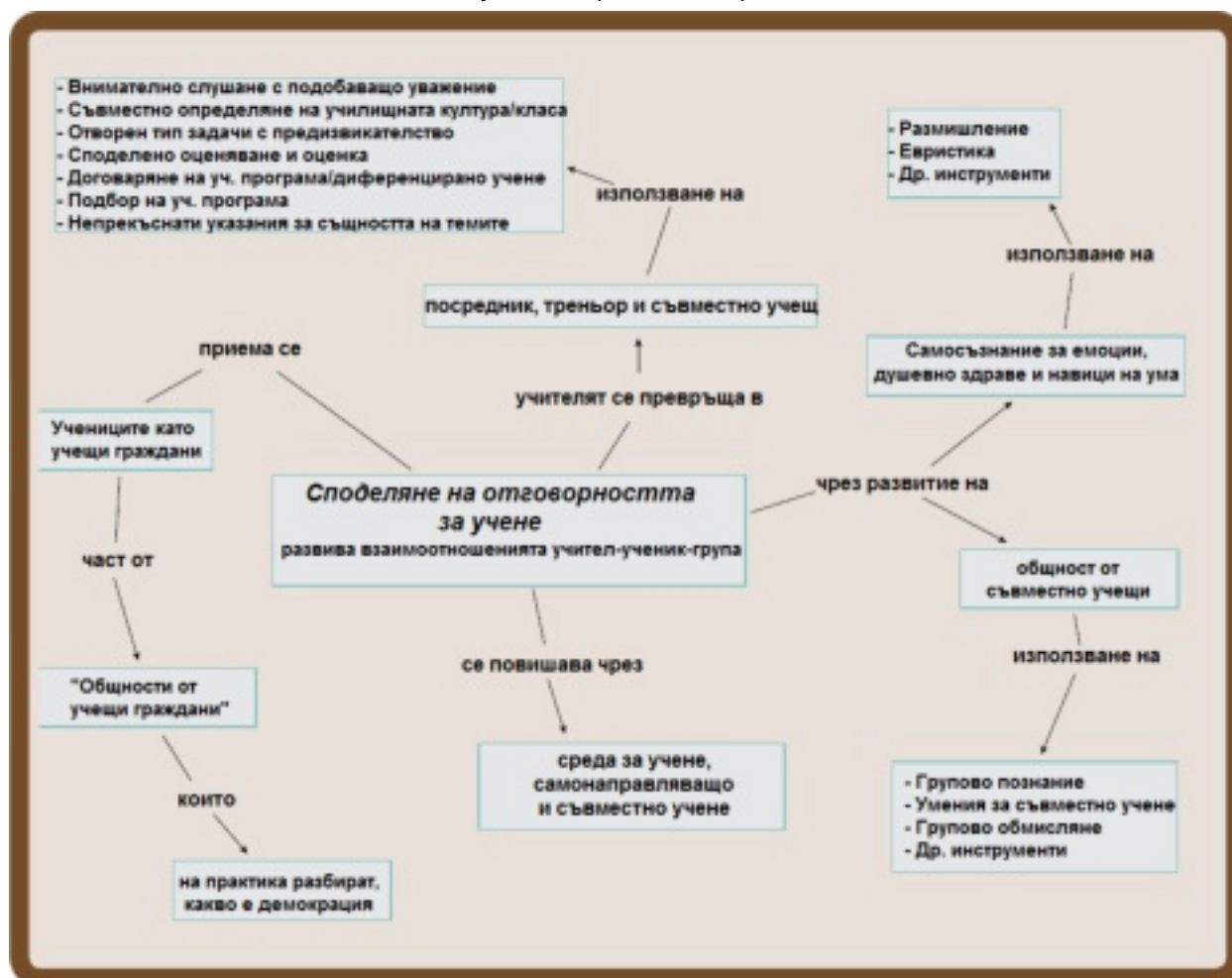
В какво се изразява

Споделянето на отговорността за учене изисква всеки ученик да се възприема като *цялостна личност* – *учещ се гражданин* – от времето на

постъпване в училище до момента, в който той е готов да даде своя принос за устойчивото развитие на обществото. Стратегията включва планиране и подходящо прехвърляне на отговорност от учителя на ученика в идентифицирането на това *какво е научено, как е научено, как се прилага наученото и какво и как е оценено*.

Подготовката на учениците да поемат отговорност за своето обучение изисква да се насочат усилията за развитието на всеки ученик чрез моделиране на емоционалното/душевното здраве (самосъзнание и контрол), социалните умения и индивидуалния капацитет за учене, които се проявяват в съвместната общност на учещите. С подкрепа на личностно и групово ниво учителите трябва да позволяват на учениците да вземат мотивирани решения.

Концептуална карта на стратегията

Защо се прилага

- Помага на учениците да станат независими учещи и активни граждани.
- Позволява на учителите да моделират и възпитават култура на знание и градивност в класната стая.
- Поддържа демократичните ценности.
- Допринася за изявата на гласа на учениците.
- Гарантира, че педагозите получават по-ясна представа за това какво знаят и какво искат да знаят учениците.
- Насърчава задълбоченото мислене и позитивизъм, които формират трайно разбиране.

Как се осъществява

За създаването на учебна среда за разделяне на отговорността за ефективно учене е необходимо да се приложи системната гледна точка – учебната програма и ученикът се разглеждат холистично. Развиването на емоционалното самосъзнание и зрялост, както и някои навици на ума се разглеждат като необходимост за успешна реализация в живота. Ролята на учителя се променя в активен посредник, треньор и съвместно учещ, който се възползва от потенциала на групите за съвместно учене.

Примери за различни методи, които допринасят за постигане целите на стратегията

❖ *Внимателно слушане с подобаващо уважение*

Методът преобръща ролята на учителя от арбитър за това кое е правилно и кое е грешно в ценител на приноса на всеки ученик. Начините за приложение включват:

- Удължаване на времето за отговор след зададен въпрос от учителя. То може да ангажира повече ученици да мислят, като признава, че мнението на всеки е важно.

- Учениците обсъждат с партньорите си и споделят с класа.

- Даване на възможност на всеки от участниците да напише мнението си, преди да го сподели. Това осигурява на учениците повече време за размишление и подготовка на защитните си тези.

- Избягване ползването на изреча „Отговорът е правилен/грешен“. Той се заменя с „Разкажи повече.“ или „Кажки как стигна до този извод“. Този инструмент помага на учащите да намерят собствените си грешки.

- Насочване на учениците да комуникират помежду си, вместо непрекъснато да се уповават на мнението на учителя.

- Езикът на тялото и изражението на лицето да показват положително отношение и подкрепа за всеки, независимо от изразеното лично мнение.

❖ *Споделяне на оценяването и оценката*

Процесът на оценяване и поставяне на оценка за повечето ученици е „черна кутия“. Те получават оценки, но не са наясно с механизма и критериите на оценяването. Методът налага значителни промени, като:

- Оценяването да се извършва по начин, чрез който *учениците се научават да се самооценяват*, за да станат ефективни учещи през целия живот.

- Оценяването да стане *съществена и неразривна част* от процеса на обучение, което осигурява обратна връзка, направляваща по-нататъшните дейности в процеса на учене.

- Оценката *трябва да* включва и

да използва предимствата от участието на ученика, учителя и на груповото взаимно учене.

- Оценката *не трябва* да съпоставя и противопоставя учениците помежду им, а да се основава на реално показаните постижения от учещия, съобразно стандартните критерии за оценка (демонстрирани знания, умения и компетентности).

„Ученето е лесно, когато учениците разберат каква е целта, която се опитват да постигнат, ползата и предназначението на постигнатата цел и конкретните параметри на успешния резултат.“

Институт за обучение по оценяване в училищното образование, САЩ

❖ *Изграждане на общности за съвместно учене*

Триадата **учител – ученик – общност за съвместно учене** е съществен елемент на трансформиращото учене, за разлика от традиционния модел на образование. Целта на общностите е да се извлече най-доброто от всеки ученик, а това се постига чрез фокусиране върху взаимоотношенията. Веднъж изградена, съвместната учебна общност допринася за изграждането на умения и нагласи за положителни междуличностни отношения, за ефективността на процеса на учене, както и за успеха на проектите и дейностите, които групите осъществяват. Методът може да бъде успешно реализиран, ако се базира на два **основни фундамента: развитие на умения за сътрудничество и натрупване на знания в групата.**

Уменията на индивида да бъде продуктивен и положителен член на група е изискване за ефективно гражданско

участие и успех на работното място. Те могат да бъдат изградени чрез участието на учениците в учещи/граждански общности в процеса на училищното образование. Общностите за партньорско учене, гражданството и работното място изискват освен умения за работа с други хора и способности за:

- разбиране и работа в рамките на динамиката на групата;
- осъзнаване на целите и задачите на екипа/групата;
- уважение и подкрепа на мненията, предложенията и приноса на другите в групата;
- признаване и зачитане на разнообразието на хората, на индивидуалните различия и цели;
- приемане и осигуряване на обратна връзка по конструктивен и учтив начин;
- обмен на информация и опит с членовете на групата/общността;
- ръководство или подкрепа, когато е необходимо, мотивиращи групата за постигане на високи резултати;
- разбиране за ролята на конфликтите в една група в процеса на вземане на решение;
- управление и разрешаване на конфликти, когато е уместно.

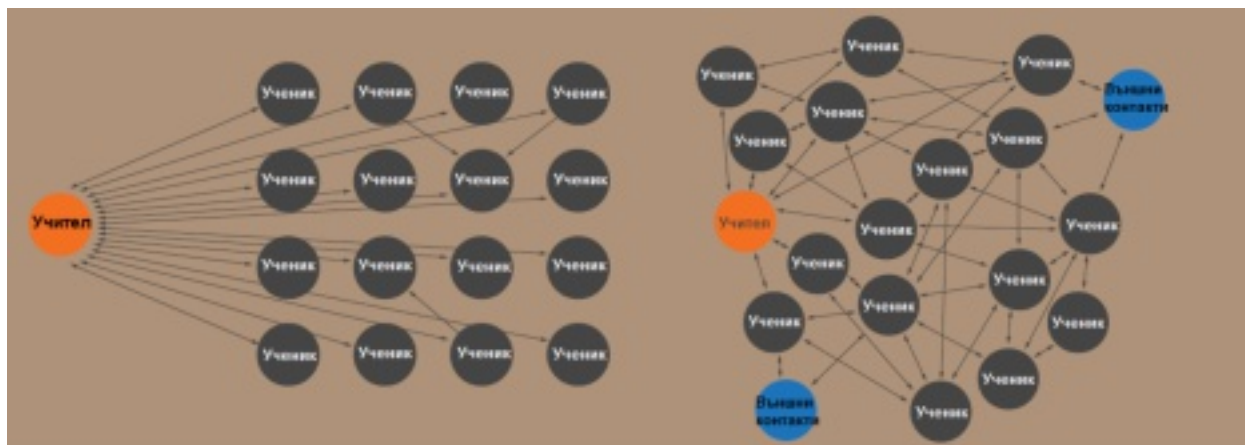
В групите за партньорско учене учениците развиват умения за сътрудничество, като формиране на консенсус и разрешаване на конфликти, които ги подготвят за практическо приложение в класната стая или в живота извън училище.

Натрупването на знания в груповите дейности е творческа работа с идеи, които са важни за хората, които вършат работата. Сътрудничеството, детерминирано от способността на група да функционира като общност на учещите, е признато като изключително важен

инструмент в **конструктивисткото⁵ учене чрез активно натрупване и усвояване на знания.**

Съществената разлика между традиционните образователни модели и

трансформиращото образование се демонстрира от съпоставянето на характера на взаимодействията между участниците в образователния процес:

Характер на взаимодействията в традиционния модел на образование:

Учителят доминира в обмена на информация.

Характер на взаимодействията в трансформиращото образование:

Взаимодействията ученик-ученик доминират, а учителят подпомага и улеснява активното натрупване на знания в групата. Някои от учениците осъществяват съдържателни взаимодействия с фактори от външната среда.

❖ Учебната среда, информационните технологии и педагогиката – фактори за успешното реализиране на стратегията за споделяне на отговорността за учене

Диференцираното учене включва работещите по различно време ученици – индивидуално, в малки групи и класа като цяло. Това поставя изисквания към

училищните сгради и съоръжения, включително компютрите и свързаната с тях инфраструктура.

В повечето училища местата за учене са ограничени до класната стая, лабораториите (само под надзора на учител), в някои случаи училищната библиотека и някои пространства като антрета и коридори, когато няма други

⁵ Конструктивизмът в образованието е начин на организиране на преподаването и ученето. В основата му са концепциите на изследователите Лев Виготски за обвързаността между езика и мисленето, на Жан Пиаже за активния характер на ученето („знанията се усвояват активно от учения, а не се възприемат пасивно отвън“), на Джон Дюи за основополагащата значимост на рефлексивната активност на учения, на Джанбатиста Вико за способността за обясняване на знанието като мяра за степента на неговата усвоеност („Само онзи, който може да обясни нещо, може да претендира, че го знае.“)

възможности. Такава училищна архитектура ограничава учителите в прилагането на **съвременната педагогическа матрица за трансформиращо учене на всяко място и по всяко време**.

Потенциалът за използване на

пространствата и съоръженията в училищния двор и местната инфраструктура в подкрепа на ученето обикновено се пренебрегва. Учебните пространства, училищните съоръжения, информационните технологии въздействат върху ефективността на учебния процес.

ОТ ТРАДИЦИОННО КЪМ ТРАНСФОРМИРАЩО УЧЕНЕ						ЦЕЛИ
Пространства за самонасочващо учене	Традиционната класна стая е ориентирана към учителя	Учебни центрове и пространства за индивидуално учене	Отделни работни станции	Помещения тип офис и студио	Работни зони за специални проекти	Да подкрепя индивидуалната инициатива за учене
Пространства за съвместно учене	Традиционната класна стая е ориентирана към учителя	Зони за работа на малки групи и мобилна мебелировка за гъвкава групово работа	Конферентни зали/дискуссионни зони за малки групи	Място за срещи на цяла група и лаборатории, оборудвани с необходимите учебни пособия	Стаи за специални групови проекти и медийни стаи	Да подкрепя способността на групите да учат
Информационни технологии	Средството е черна или бяла дъска	Компютърен център	Безжична връзка, преносими компютри, диференцирани блокове и чатове	Преносими устройства и периферия, свързани безжично	Уики (wiki ⁶) и възможности за изграждане на знание, технологии за презентиране и друг софтуер за споделяне	Да осигурява достъп до глобални информационни източници и възможности за споделяне
Улеснения и комфортни съоръжения	Традиционна класна стая	Училищна библиотека	Обособени пространства в училищния двор за индивидуално и групово учене – естествени и изградени	Улеснения и съоръжения, проектирани съобразно местоположението на училището и естествени пространства	Държавата в лицето на правителството, гражданското общество и частния сектор	Обвързване на ученето с по-широко включване на обществото

⁶ Уики (на английски: wiki идва от хавайски: бързо) представлява мрежова технология за организиране на свързани помежду си уебстраници, всяка от които може да бъде посетена и редактирана от потребителите си по всяко време, като историята и всички версии на страниците се запазват. За оформлението се използват команди, които са по-интуитивни и по-лесни от съответния код на HTML. Първоначалната програмна реализация е създадена от Уорд Кънингам в неговия проект WikiWikiWeb през 1995 г. Честото използване на двойния вариант УикиУики идва оттам, че в хавайския език редупликацията (повторението) се използва за усилване на думата. „Уикипедия“, е най-голямото уики, поддържащо милиони страници. Тя е свободна многоезична електронна енциклопедия. Съществуват много други уикита, като например „Уикикниги“ – сайт за свободни учебници, „WikiSpecs“ – каталог на всички продукти по света, и „Уикиновини“ – за новини.

Влиянието на информационните технологии върху самонасочващото учене е очевидно, имайки предвид масовото използване на цифрови носители от учениците. Технологичният напредък предлага интригуващи начини, чрез които учениците да поемат и продължават своето обучение извън рамките на училището, а понякога и през ваканциите. Интересите и уменията на учениците могат да бъдат впрегнати с помощта на цифровите инструменти и приложения, които предоставят виртуални учебни пространства, използвани в съответната област. Те осигуряват творчески контекст за свободно и плавно конс-

труиране и споделяне на работата и дават на учителите информация и доказателства за хода на процеса на учене.

Авторите посочват, че когнитивните проучвания продължават да изследват значението на баланса между цифровите и природните изживявания както за психичното здраве, така и за подобряване на мисленето и вниманието. Изследванията показват, че видът на вниманието, което се активира при контактите с природата, може да възстанови вида на вниманието, необходимо за компютъра и академичната работа.

Източник:

1. York University, Office "Learning for a Sustainable Future"

<http://lsf-1st.ca/dots>

2. Canadian National Council for Education for Sustainable Development

<http://www.esdcanada.ca/national-council>

В. Лозанова

ПОЛИТИКИ, ПРАКТИКИ И ИНИЦИАТИВИ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ДЪРЖАВИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

АВСТРИЯ

По-съществените инициативи за екологично образование в Австрия се отнасят до приетата Национална стратегия относно образованието за устойчиво развитие и програмата „ÖKOLOG“. Представени са и два примера за международно сътрудничество в тази сфера.

Национална стратегия

Националната стратегия относно образованието за устойчиво развитие е предложена от три федерални министерства (Федерално министерство на земеделието, горите, околната среда и управлението на водите; Федерално

министерство на образованието и жените; Федерално министерство на науката, научноизследователската дейност и икономиката) и утвърдена от Министерския съвет през 2008 г. В нея са предвидени следните дейности:

- Подготовка на експертен доклад с резултатите от процеса по обсъждане на стратегията. В процеса участват около 350 – 400 заинтересовани страни от всички сектори на образованието.

- Процесът на обсъждане включва провеждането на 10 събития: кръгли маси и регионални практически срещи.

- Проведени са редица срещи с работната група по образованието към Австрийския комитет за устойчиво

развитие. Този комитет е създаден от федералното правителство, като включва представители на всички министерства и някои заинтересовани групи, като Търговската камара и Камарата на труда.

Процесът по обсъждането предоставя информация и допринася за експертния доклад, който служи за чернова на стратегията. Самата стратегия съдържа следните елементи:

- интегриране на образованието за устойчиво развитие в цялата образователна система;
- изграждане на партньорства и мрежи;
- развитие на компетентностите на учителите;
- научноизследователска дейност и иновации;
- планирано развитие;
- мониторинг и оценяване (от трите федерални министерства, изброени по-горе).

Програмата ÖKOLOG

Програмата ÖKOLOG се определя като ключова за образованието за устойчиво развитие в Австрия. Създадена е през 1996 г. от група учители, работещи по международния проект *Околна среда и училищни инициативи*. Функционира като национална система за подпомагане, насърчаване и интегриране на екологичния подход в отделни училища. Правят се опити за въвеждането на програмата чрез регионални мрежи във всички федерални области. Цялостната координация се осигурява от *Форум екологично образование* (FORUM Umweltbildung), който служи за посредник между Федералното министерство на земеделието, горите, околната среда и управлението на водите и Федералното министерство на образованието и жените. Програмата се

разглежда като среда за взаимодействие между екологичното образование и училищното развитие. Понастоящем в програмата участват над 400 училища с около 90 хил. ученици. Чрез официалния уебсайт организирани семинари и издаваните бюлетини по програмата достигат до много по-голяма аудитория.

Училищата, участващи в програмата, анализират екологичните, инфраструктурните и социални условия на средата, в която се намират. На базата на получените резултати те определят цели, задачи и/или конкретни действия, които да се предприемат. В процеса участват учениците и всички заинтересовани страни, като се насърчава сътрудничеството с властите, бизнеса и др. Предприемат се мерки за пестене на ресурси (напр. енергийни и водни), намаляване на вредните емисии (в това число пушек, движение на автомобили), организация на пространството (от класната стая до цялостния училищен комплекс), култура на ученето (комуникация, организационна структура), насърчаване на здравословния начин на живот и отваряне на училището към общността.

Специално внимание е отделено на преориентирането на техническото и професионалното образование и обучение в подкрепа на устойчивото развитие и прехода към „зелена“ икономика. Предприети са редица действия по екологичния, здравословния и социалния аспект на устойчивостта, като системата на професионалното образование и обучение и учебните програми са съобразени с тях. Екологичното образование, насърчаването на здравословния начин на живот, гражданското образование и равенството между половете са интегрирани във всички учебни програми като интердисциплинарен принцип или – където е подходящо – като специфични

предметни области.

За оказване на подкрепа на Образователното министерство по управление на програмата са създадени следните мрежови структури:

- Регионални екипи към ÖKOLOG, които координират дейността по региони. Формират се от представители на регионалните училищни съвети, регионалните университетски институти за подготовка на учители и представител на учителския екип към проекта *Околна среда и училищни инициативи* (Environment and School Initiatives, ENSI) в съответния район.

- Учителски екипи към ENSI, които осигуряват необходимите консултации както за Министерството, така и на регионалните екипи към ÖKOLOG;

- Научен консултативен съвет, който функционира като помощен орган за Министерството на образованието;

- Мрежа от представители на университетските институти за подготовка на учители, които предоставят консултации в рамките на техните институции.

Тези групи се срещат два пъти годишно, но дейността им е ограничена в рамките на техните региони. Повечето от участниците в тях се познават и си оказват съдействие по различни поводи.

Координацията на програмата на **централно ниво** се осъществява от Министерството на образованието и от *Форум екологично образование*. Те също така подпомагат регионалните екипи, включително и при организирането на двете годишни срещи, споменати по-горе. Сред техните отговорности попада поддръжката на официалния уебсайт на програмата, публикуването на месечен информационен бюлетин, издаването на ръководство по дидактика и методи на преподаване, файл с пълна информация за програмата и списък на участниците, организирането на съби-

тия, схема за сертифициране на извънкласните постижения на учениците и финансирането на регионални работни срещи (два пъти годишно).

Координацията и подпомагането на **регионално ниво** се осъществява от регионалните екипи към ÖKOLOG. Тяхната главна задача е организирането на продължаващо образование и обучение, тясно свързано с насърчаването на обмена на опит между училищата, за да се извлече максимална полза от вече направеното. В някои провинции регионалните екипи осъществяват взаимодействие със структурите по опазване на околна среда на провинциалните власти и с неправителствения сектор, за да получат финансова подкрепа за училищата.

Практикуват се и три допълнителни мерки в подкрепа на организацията на програмата:

- Семинари за ръководители и координатори за повишаване на качеството на училищата, осъществяващи екологично образование и образование за устойчиво развитие. Замисълът на тези семинари е да повишат иновативния потенциал на училищата.

- Спомагателен фонд за насърчаване на здравно образование и образование за устойчиво развитие. Представлява форма на сътрудничество между училищата и неправителствения сектор. Фондът финансира малки проекти за ученическо участие в инициативи от посочените сфери и практически дейности със сума до 500 евро на училище.

- Национална награда за постижения в опазването на околната среда за училища и университетски институти за образование на учители. Присъжда се за върхови постижения въз основа оценка, формирана по 120 критерия, обособени в две групи. Първата група се отнася до екологичното образование,

образованието за устойчиво развитие, училищната програма и развитие. Втората група критерии отчита технически аспекти, като например пестене на енергия и др. Наградата се присъжда за 4-годишен период, след който се провежда ново оценяване.

Международно сътрудничество

Представени са два примера за **международно сътрудничество** относно образованието за устойчиво развитие с австрийско участие, оценени като успешни.

На първо място, Австрия си партнира с *Икономическата комисия на ООН за Европа* още от внасянето на Декларацията за образование за устойчиво

развитие (2004 г.). Комисията и Министерството на образованието и жените разработват съвместна програма и план за действие относно образованието за устойчиво развитие в страната и организират неговия мониторинг.

Проектът *Околна среда и училищни инициативи* (Environment and School Initiatives, ENSI) е международна мрежа, която чрез научноизследователска дейност и международен обмен на опит подпомага образователното и педагогическото развитие, разбирането за околна среда, вникването в обучението за устойчиво развитие, активните подходи спрямо преподаването и ученето, както и гражданското образование изобщо.

Й. Илиев

ГЕРМАНИЯ

Екологичното образование има дълга история в Германия и води своето начало от 80-те години на XX в. Първите по-мощни инициативи започват през 1997 г., когато е публикувана Рамка за образованието за устойчиво развитие в Германия, въз основа на която някои федерални провинции формират екоучилища, отделни учебни програми с насоченост към устойчивото развитие и мрежа от регионални центрове за екологично образование. Тази и други инициативи провокират дискусия на федерално ниво относно необходимостта от създаване на специална учебна програма, посветена на устойчивото развитие.

Програмата BLK21 u Transfer 21

През 1999 г. стартира съвместна 5-годишна програма между Федералното министерство на образованието и научноизследователската дейност и 15 от 16-те федерални провинции, посве-

тена на образованието за устойчиво развитие. Програмата е наречена BLK21 (Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Schulentwicklung; числото 21 е асоциация с Плана за действие „Дневен ред 21. век“, приет от ООН през 1992 г.). Организацията на програмата включва: определяне на квалификационни стандарти за участващите училища; базова структура на програмата под формата на мрежи на регионално и федерално ниво; мрежови координатори във всички федерални провинции; уточняване на елементи от програмата, валидни за цялата страна; управителен съвет на държавно равнище.

В програмата участват над 180 пилотни училища, които съвместно разработват уроци, училищни планове и програми за образование за устойчиво развитие, съдържанието на концепцията за устойчиво развитие и нови форми на ученическо участие.

Анализът на резултатите от програмата демонстрира успешното прилагане на интердисциплинарния подход, изразяващ се в съвместната работа по предмети от социалните и природните науки, езиците и изкуствата. Екологичното образование е определено като свързващ инструмент между различните тематични области на устойчивото развитие. Също така е изготвена препоръка за дългосрочна интеграция на образованието за устойчиво развитие в училищата, която понастоящем е заложена в образователните стандарти. Програмата е съставена от три модула: интердисциплинарни теоретични знания, практическо обучение и иновативни структури.

Интердисциплинарни теоретични знания

Особено внимание е отделено на компетентности за формиране на активна позиция, като:

- мислене, ориентирано към бъдещето, включително очаквания и планиране;
- способност за интердисциплинарна работа при решаване на проблеми и прилагане на иновации;
- систематично (асоциативно и комбинирано) мислене и компетентност за планиране;
- солидарност и способност за комуникиране и коопериране;
- способност за мотивиране на самия себе си и другите;
- способност за критичен поглед спрямо собствената култура, както и чуждите култури.

Практическо обучение

В рамките на този модул училищата разработват нови методи за активно участие на учениците в обществото и нови начини за взаимодействие с роди-

телите извън училището, като:

- предоставяне на услуги по енергийно консултиране от професионалните училища за региона, в който се намират;
- проект за обезсоляване на морската вода;
- педагогически дизайн на жилището;
- изследвания върху методите за отглеждане на растенията, проведени от гимназиални ученици в сътрудничество с местни фермери;
- отваряне на училището като място за учене на живеещите в близката околност;
- сътрудничество в процесите по изпълнение на „Дневен ред 21. век“ на местно ниво;
- издаване на брошури относно местните водни запаси;
- макети на населените места, от които произхождат учениците;
- разработване на концепции за опазване на водното богатство на региона.

Иновативни структури

Модулът има за цел стимулиране на учениците за постигане на дългосрочна интеграция на образованието за устойчиво развитие в училищната програма, например чрез:

- система за управление на енергията във вид на училищен проект под контрола на учениците;
- екоодит: създаване на система за управление на енергията в сътрудничество с външни консултанти;
- възприемане на училището като пространство за обучение, интегриращо околната среда в училищния профил.

Резултатите на програмата BLK21, оповестени след приключването ѝ през 2004 г., намират отражение в структурата и практиките на

Декадата на ООН „Образование за устойчиво развитие“. Програмата BLK21 е наследена от **Transfer 21**, чиято цел е последващо интегриране и надграждане на резултатите. Включва три основни насоки за действие:

- привличане към програмата на 10% от училищата в Германия (общо около 43 хил. училища);
- обучение на 100 преподаватели по образование за устойчиво развитие;
- изграждане на местни и регионални структури за ускоряване на образованието за устойчиво развитие в училищата.

През годините след стартирането на програмата в провинция Хесен е организирана мрежа от регионални центрове в подкрепа на образованието за устойчиво развитие в училищата като основен елемент на Декадата на ООН „Образование за устойчиво развитие“. Фокусът на регионалните центрове е осигуряване на взаимовръзка и консултиране на училищата относно ОУР. Към 2014 г. центровете координират федералната подкрепа за качество на обучението и подпомагането на училищата. Повече от 10% от училищата в Германия членуват в мрежата и са въвели образованието за устойчиво развитие в своите училищни планове и в ежедневната учебна програма. Освен това регионалните центрове разработват нови елементи на програмата, например проектите „Учебна година за устойчивост“ (предназначен за основни училища или уроци за климатичните промени), „Климатичен снекбар“ и „Начин на живот в подкрепа на климата“ (за горните класове).

Друг елемент на програмата е сътрудничеството с партньори извън училището, които да оказват помощ в своята специфична сфера на дейност. В

подкрепа на училищата Министерството на околната среда, Министерството на образованието и научноизследователската дейност и Министерството на социалните дейности създават сертификат за надежден партньор (Zertifizierter Bildungsträger BNE-Hessen). За да получат такъв сертификат, организациите трябва да гарантират развитие на качеството за образование по устойчиво развитие в своите структури.

Предвидено е в бъдеще основният елемент на сътрудничеството между партньорите на местно и регионално равнище да е съсредоточен към развиването на регионална образователна архитектура, предназначена за образованието за устойчиво развитие. Предвижда се преминаване от проектна към дългосрочна структура в изграждането на регионални мрежи и привличането на регионални партньори. За реализирането на последното се предполага организирането на процес по обмяна на опит и сътрудничество между различните заинтересовани страни, образователните власти и неправителствени организации на местно и регионално равнище.

Други подходи в ОУР

Рамка за глобално развитие на образованието в контекста на образованието за устойчиво развитие между всички дисциплини в учебната програма.

Образованието за глобално развитие не се припокрива с екологичното образование, но също има дългогодишна история в Германия. Рамката представлява концептуален документ за развитието на учебни планове и програми, подготовка на уроци, извънучилищни дейности и др.

Десетилетието на ООН „Образование за устойчиво развитие“.

Съгласно решение на германския парламент от 2004 г. на Комисията към ЮНЕСКО е възложено да разработи структура и да проведе тази инициатива в Германия. Създаден е национален комитет, организирана е кръгла маса с участието на всички заинтересовани страни и представители на гражданското общество, обособени са работни групи, разработен е национален план за действие и уебстраница.

Националният комитет представлява федералните и провинциалните министерства, парламентът, неправителствените организации, медиите, частният сектор и научната общност. Подпомага се от секретариат в Бон и офис в Берлин, изграден с финансовата подкрепа на Федералното министерство на образованието и научноизследователската дейност.

Кръглата маса заседава веднъж годишно. Включва представители на федерално, провинциално и местно ниво, както и неправителствени организации.

Работните групи подготвят конкретни предложения, подбират проекти и осигуряват публичността на образованието за устойчиво развитие. Работните групи са: Образование на възрастни и неформално образование; Професионално образование и обучение; Биоразнообразие; Начално образование; Училищно образование; Висше образование; Образование за устойчиво развитие и общност; Медии; Културно образование; Икономика и консумиране.

Стратегиите и инструментите относно Декадата на ООН са насочени преди всичко към повишаване на видимостта на образованието за устойчиво развитие в Германия. Поради това са организирани редица публични дей-

ности във всички сектори на образованието, насочени към широката общественост. До 2014 г. са реализирани над 1 900 проекта в сферата на образованието.

Образованието за устойчиво развитие в Германия след 2015 г.

Една година преди края на Декадата е констатирано, че въпреки значителните успехи при въвеждането на ОУР във всички сфери на образованието, то все още е предизвикателство. Поради това са предложени последващи действия, изложени в позиция, озаглавена „Стратегия за образование за устойчиво развитие 2015+“. Документът е обсъден и приет от Германската комисия към ЮНЕСКО. В него са заложени две основни цели:

- да служи като обща доброволна и референтна рамка за заинтересованите страни в Германия;
- да послужи като основа за последващи и конкретни документи.

Препоръчва се още:

- изясняване на стратегическото значение на образованието за устойчиво развитие за политиката и обществото;
- въвеждане на образованието за устойчиво развитие във всички области на формалното и неформалното образование, основна задача за всички заинтересовани страни;
- развитие и подобряване на регионалната образователна архитектура, където на практика се провежда образованието за устойчиво развитие.

Планира се в бъдеще Германия да следва своя опит в образованието за устойчиво развитие, придобит в резултат на дейностите по Декадата на ООН, като запази и развие постигнатото през последните 10 години.

Й. Илиев

ИСПАНИЯ (КАТАЛУНИЯ)

Екологичното образование в автономната област Каталуния в Испания има над 40-годишна история. Сериозен тласък в развитието му обаче дават решенията от Рио де Жанейро (1992 г.). Правителството на Каталуния създава Министерство на околната среда, което се разглежда като акт на институционализиране на екологичното образование в провинцията. Впоследствие местните власти превръщат екологичното образование в приоритет, което води до значителни инвестиции, кампании и материали за училищата. Екологичното образование става част от учебната програма в училищата, като следствие от образователна реформа.

Програми по екологично образование и образование за устойчиво развитие

В отговор на Декадата на ООН *Образование за устойчиво развитие* са изготвени програми. По-важните от тях са:

- **Каталунски центрове за екологично образование.** Формирани са в резултат на частни и държавни инициативи. Осъществяват своята дейност почти винаги извън училищата, поради което тяхната дейност наподобява неформално образование. Подготвяните от центровете инициативи имат преди всичко природна насоченост, като света на дивите животни, растенията и геологията.

- **Програма „Зелено училище“.** Това е първият опит за приложение на принципите на образованието за устойчиво развитие, в която фокусът е училището. Програмата има три основни цели: да насърчава обмяната на опит между училищата, да осигури активното

участие на училищната общност в подобряването на околната среда и да спомогне за интегрирането на ценностите на образованието за устойчиво развитие в училищата.

- **Училищни програми във връзка с „Дневен ред 21. век“.** Инициативите се организират на локално ниво, като се отчитат характеристиките на общините – територия, бюджет, технически и преподавателски персонал, образователна общност.

- **Мрежа на каталунските училища за устойчиво развитие.** Представя се като „мрежа от училищни мрежи“. Счита се за пример на добро сътрудничество между регионалните и местни власти за насърчаване на различни програми във връзка с образованието за устойчиво развитие. Сред основните ѝ цели се посочват: установяването на координация и механизми за обмяна на опит, които да засилят сътрудничеството между мрежите; организиране на пространства за обмяна на опит между училищата, оказване на съдействие при обучението на учители и предоставянето на образователни ресурси; насърчаване на дискусиите относно концептуализирането на образованието за устойчиво развитие в сферата на училищното образование, научноизследователската дейност и менторинга.

Образованието за устойчиво развитие в училищната програма

Представените програми се разглеждат като показател за широкото участие на училищата в програмите за образование за устойчиво развитие, нарастващата ангажираност на общности и администрации към тези програми и

засилването на сътрудничеството между училищата. Въпреки това сред предизвикателствата се посочват повишаването на качеството на училищните програми, изборът на теми и културата на участие на училищата.

Училищната програма в Каталуния зависи от рамките на образователното законодателство, утвърдени на цент-

рално ниво от испанския парламент, като същевременно отразяват визията на испанското правителство. Каталунската учебна програма не определя специално място на образованието за устойчиво развитие. Предвидени са обаче компетентности в тази област, съотнесени към осемте ключови компетентности за учене през целия живот на ЕС.

Й. Илиев

КИПЪР

През 2005 г. Министерството на образованието и културата разработва *Национален план за действие за екологично образование с фокус върху образованието за устойчиво развитие*. Той е съобразен с националната Стратегия за устойчиво развитие. Планът предвижда въвеждане на ОУР на всички нива на формалното и неформалното образование по единен и системен начин.

Втората стъпка в реформирането на образователната система е интегрирането на ОУР във философията на *Новата национална учебна програма* (ННУП) на Кипър. В нея е заложено насърчаване на целите, политиките и практиките на устойчивото училище, което изисква холистична реформа на работата в училище, включително учебната програма и преподаването. Новата учебна програма има за цел развитието на устойчиви училища, т.е. училища, представляващи модел на организация, която насърчава и обединява устойчивото развитие в рамките на своите дейности. Устойчивата училищна организация трябва систематично и в дългосрочен план да води до формирането на граждани, които водят устойчив начин на живот, поемат отговорност за избора си, участват във вземането на решения за защита и

опазване на околната среда и осигуряване на висок стандарт на качество на живот въз основа на трите измерения на устойчивото развитие – икономиката, околната среда и обществото.

Новата национална учебна програма на Кипър представлява отличителен знак за добра практика за образование за устойчиво развитие, тъй като очертава прехода от маргинализирано и разпокъсано изучаване на проблемите на околната среда в училищата към холистичния подход към тези въпроси, като основна част от образователна визия и политика на всяко училище в страната. Училищата имат свободата да бъдат гъвкави и да създават своя собствена политика, интегрираща въпросите за околната среда и устойчивото развитие през фокуса на потребностите и целите на местната общност.

Изпълнението на ННУП включва няколко ключови иновативни елемента:

- разработване на устойчива политика за екологично образование в училищата чрез изготвяне на *План на образование за устойчиво развитие*, съобразен с конкретните обстоятелства и потребности на всяко училище;
- поставяне на цели, включващи

ученици, учители, училищна и местна общност;

- структуриране на учебната програма за ОУР, която не е включена в съответната предметна област, в 12 тематични единици (т.е. гори, енергия, вода, управление на отпадъци, градско развитие, производство и потребление, опустиняване, транспортни системи, бедност, култура и околна среда, биологично разнообразие, туризъм), съобразени с тяхното значение на национално, регионално и глобално ниво. Тематичните единици и въпросите, свързани с тях, са заложили в специфичните очаквани резултати от обучението, изрично определени за съответния етап от обучението;

- използване на учебните занятия като инструмент за интердисциплинарно-холистичен подход при изучаването на тематичните единици;

- изготвяне на подходящи подкрепящи образователни материали по тематичните области, разработени в съответствие с принципите на образованието за устойчиво развитие, в които

въпросите за устойчивото развитие да се разглеждат холистично и взаимосвързано.

Новата национална учебна програма за ОУР акцентира върху принципите, педагогическите процеси, методическите подходи, организационните и социални структури, необходими за формирането на **училища с холистичен подход** (т.е. превръщане на училището в динамична система на обучение, самоорганизирана, взаимодействаща с общността, която сама се преобразува и развива).

Програмата за ОУР в Кипър води до верига от промени в подготовката на учителите, неформалното образование, научните изследвания, технологиите и международното сътрудничество в тази област, които са необходими за ефективното ѝ прилагане в училищата. Промените укрепват и консолидират усилията за ОУР на все по-голям брой училища и гражданското общество като цяло.

В. Лозанова

НОРВЕГИЯ

Близостта до природата, уроците на открито и почивката са важни елементи от норвежката образователна система и страната има многогодишни традиции в това отношение. Тези обстоятелства са добра основа за навлизането и утвърждаването на ОУР в училищата.

В Националната стратегия за ОУР на Министерството на образованието и науката в Норвегия е посочено, че образованието за устойчиво развитие има следните цели:

- Развиване на детските и юношеските компетентности така, че децата сами да подпомагат устойчивото развитие в различни области на природата и обществото;

- Осигуряване на рамка на ОУР в детските градини и училищата;

- Развитие на сътрудничеството между детски градини, училища, неправителствени организации и изследователски институции на национално, регионално и местно ниво;

- Насърчаване участието на страната в международни форуми за обмяна на опит и повишаване качеството на обучението за устойчиво развитие.

Въпреки специалното място на ОУР в Националната стратегия, важно е да се отбележи, че нейното приемане не е последвано от изготвянето на план за действие.

Темата за устойчиво развитие фигурира и в последната образователна реформа „Насърчаване на знанието“ от 2006 г. Променя се основната учебна програма, като в нея се интегрират различни аспекти на устойчивото развитие.

Проблеми пред ОУР в норвежките училища

Подготовката за националните тестове и изпити създава значително напрежение в училищата. Учителите са заети предимно с изграждане на основни умения като смятане, четене, писане и работа с компютърни системи и технологии. Това възпрепятства планирането и осъществяването на проекти, свързани с ОУР. От друга страна, въпреки че националната учебна програма насърчава училищните дейности, много училища се затрудняват в разработването на свои учебни програми

в съответствие с принципите на ОУР. Липсва и система за оценяване на резултатите от ОУР, т.е. образованието за устойчиво развитие се възприема повече като извънкласна дейност, а отговорността за него пада изцяло върху училището.

Друг проблем е, че голяма част от училищата нямат опит в изготвянето на проекти или нямат установени партньорски отношения с външни заинтересовани страни. За да се подпомогне развитието на ОУР според целите, залегнали в Националната стратегия, трябва да се създаде система за улесняване и подпомагане на сътрудничеството на местно ниво.

След последната актуализация на Стратегията за ОУР от 2012 г. общините стават пряко отговорни за въвеждането на образованието за устойчиво развитие в училищата, както и за сътрудничеството между тях и външни заинтересовани страни.

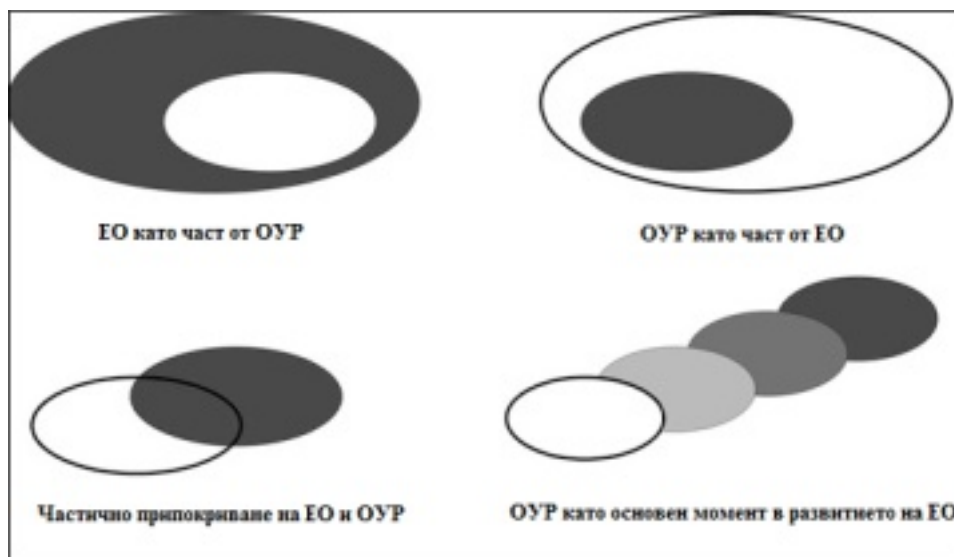
Р. Стойкова

УНГАРИЯ

Според някои експерти образованието за устойчиво развитие (ОУР) в Унгария е следващият етап в еволюцията на екологичното образование (ЕО), тъй като холистичният подход обхваща цялата околна среда и множество социални проблеми, интегрирайки и етични, морални и икономически теми (фиг. 1).

Фигура 1. Връзка между ОУР и ЕО

Основните принципи на екологичното образование стават достъпни за широката общественост още през 70-те и 80-те години на миналия век, но правната рамка, изясняваща и легитимираща позицията му, се приема едва през 90-те. Според националното законодателство на страната ЕО трябва да се изучава задължително в държавните образователни институции. В края на 90-те години чрез различни изменения и допълнения на законите започва и преходът към ОУР. През 2005 г. Унгария официално приема Стратегията за ОУР на Икономическата комисия на ООН за Европа. Няколко години по-късно, по искане на президента на Унгария, се изготвя Бяла книга, чрез която публично се оповестява основната роля на ОУР в модернизиранието на образователната система на страната.

Развитие на ОУР на училищно ниво

От първостепенно значение за развитието на ОУР е наличието на програма за екологично образование, както и на специални изисквания за включване на ОУР в учебните планове на всички предмети. За постигане на по-голяма ефикасност е необходимо програмата да бъде свързана с план за осигуряване на качество. Връзката между регионалните образователни програми и осигуряването на качество на учебния процес обаче е много слаба, а в много от случаите напълно липсва. Основна част от осигуряването на качество в обучението е воденето на подробна документация и съобщаване на постиженията, свързани с провеждането на ЕО в конкретно училище, както и разпространяването на добрите практики. За обмяната на опит важна роля играят регионалните и националните мрежи от училища.

Обучение на учителите

Настоящите образователни политики целят промяна на разпространения подход на преподаване, акцентиращ върху придобиването на знания, в такъв, насочен към придобиване на компетентности и насърчаване на активността. Необходимата трансформация на образованието обаче е немислима без предприемане на сходна реформа, свързана с обучението на учители. Бъдещите учители трябва да имат възможност да изучават предмети, свързани с ОУР, и да овладяват знания, методи и компетентности, подходящи за педагогическата им практика.

Проблеми в провеждането на образованието за устойчиво развитие

Съществуват редица пречки за прилагане на нормативната уредба, свързана с ОУР. Държавните училища полагат усилия за въвеждането и утвърждаването му, но тези усилия не оказват съществено влияние върху педагогическите практики. Като основен дефицит може да се посочи фактът, че не всички ученици успяват да получат такова образование, което отчасти се дължи на големите различия между училищата по отношение на съдържание и качество на обучението. Има едва няколко отличаващи се училища – част от международни мрежи, които успешно включват ЕО в цялостния живот на училището, комбинирайки го с гражданско образование. Повечето училища не са наясно как да изпълнят законовите разпоредби, касаещи ОУР.

Друг проблем е, че учителите не успяват да видят по какъв начин образованието за устойчиво развитие е релевантно към техния предмет и не разбират значението му. На практика учителите се фокусират най-вече върху

по-обща цели, съдържание и форми на ЕО и рядко го свързват с регионалните проблеми на околната среда. В резултат, учениците не се докосват до дълбокия смисъл на ОУР и не са подготвени да взимат решения, свързани с устойчивото развитие, което, от своя страна, рефлектира негативно върху живота и бъдещето им. В допълнение може да се посочи, че образованието за устойчиво развитие най-често се интегрира в предметите по природни науки. В резултат на това учениците обсъждат проблеми, касаещи околната среда, без да вникнат в социалните причини, които ги пораждат.

Преодоляването на посочените проблеми се затруднява от няколко фактора: учителите не са достатъчно ангажирани с учебни дейности, насочени към ОУР; няма достатъчно добър контрол и регулация на различните аспекти на ОУР; липсва леснодостъпна професионална подкрепа за учителите относно методиките на преподаване; в програмите на институтите за подготовка на учители не се поставя акцент върху добиване на компетентности, свързани с насърчаване активността на учениците, ангажирането им в работни екипи и развиване на критично мислене.

Р. Стойкова

ФИНЛАНДИЯ

Развитие на ОУР на училищно ниво

Финландският национален съвет по образованието (ФНСО) отговаря за основните национални програми за предучилищното, основното и общото гимназиално образование, ръководи и подпомага изпълнението им в училищата. Финландската образователна система може да се опише като процес на сътрудничество, в който децата учат от опита си, от практики в други сфери на обществото и от опита на други държави. Теория и практика се комбинират. Цели се постигането на общо разбиране на промените и потребностите на обществото в глобален план, потребностите на отделните индивиди в него, а също и целесъобразни начини за изразяването им.

Централна е ролята на учителите в образованието. Смята се, че те са хората с най-добро разбиране на процесите на преподаване и учене и техният принос в развитието на учебната програма и цялата образователна система е високо ценен.

Предвижда се до края на 2016 г. ФНСО да осъвремени основните си национални програми по всички предмети, след което общините и местните училища да интегрират тези промени в своите учебни програми. Цели се по-добро разбиране на устойчивостта като основа на образованието и адекватно включване на ценностите, свързани с устойчивото развитие, в работната среда на училищата.

Прогресивните образователни методи, основани на изследвания, дават възможност на учениците да постигнат по-дълбоко разбиране на околната и социалната среда. Необходимо е да се познават природните процеси, да се знае как човешката дейност влияе върху околната среда и какви са начините тя да бъде поддържана. Децата трябва да осъзнаят собствената си зависимост от околната среда и последиците от собствените си действия върху нея. Екологичното мислене налага и опознаване на местната природна и градска среда. Според учебната програма на финландските средни

общообразователни училища изучаването на местната флора и фауна е задължително. Страната разполага с голямо разнообразие от билки, горски плодове и гъби. Разпознаването на разпространените видове подпомага опазването им и устойчивото използване на местното биоразнообразие. В горните класове децата преминават от наблюдение на заобикалящата ги среда към обсъждане на световни проблеми, търсейки потенциални начини за разрешаването им.

ОУР в училищата дава възможност на деца и тийнейджъри да се научат да мислят критично, да участват активно в процеси по взимане на решения, да работят екипно и да бъдат отговорни. В

учебната програма за възрастовата група 7 – 16 години има седем интердисциплинарни теми, в т.ч. „Отговорно отношение към околната среда, благополучие и устойчиво бъдеще“. ФНСО оценява обучението по тези теми чрез анкетиране на учениците по различни аспекти – знания, нагласи, ценности, действия.

Финландската образователна система насърчава учителите и училищата да разработват и използват в работата си нови подходи, популяризиращи идеята за устойчиво бъдеще. Тази тенденция се засилва все повече с новите образователни реформи.

Р. Стойкова

ФРАНЦИЯ

Принципите на ОУР са интегрирани в учебните програми във всички степени на образование и във всички видове училища. Това дава възможност на учениците да придобият знания и умения, свързани с устойчивото развитие, като бъдещи граждани.

Образованието за устойчиво развитие се управлява като училищен проект, в рамките на който се гарантира свързаност на две нива: *от една страна*, между учебния материал и училищните планове; *от друга страна*, между различните дейности, организирани в партньорство между училищата и местните заинтересовани страни. Той е ориентиран в няколко основни направления, изпълнявани както вътре, така и извън училищата, като:

Управление и контрол на ОУР

Изпълнението на инициативата изисква мобилизиране на всички нива в образователната система (национално, регионално и местно), на цялата обра-

зователна общност (ученици, учители, управленски персонал, обучители на учители и инспектори), както и на всички партньори.

На регионално ниво този процес се координира от *Академичен комитет по ОУР*, ръководен от местния орган по образование. Комитетът следи за общото придвижване на инициативата, отговаря за координацията между различни партньори от държавната и местната власт, одобрените сдружения, научноизследователските центрове и предприятия. Инспектиращите органи активно подкрепят учителите за *пълната интеграция на ОУР в учебните програми*.

Нови програми – основа от знания и умения за ОУР

След извършен основен преглед на учебните програми, в настоящия момент ОУР е напълно интегрирано в тях чрез изграждане както на базови знания и умения за устойчивото развитие, така

и на специфични такива в профилираното и професионално образование и обучение.

Подходящи преподавателски ресурси

ОУР предполага нови научни, етични и педагогически подходи, които трябва да се основават на научни и експертни източници. Тези ресурси са достъпни в специално създадени национални и регионални центрове в помощ на учителите.

Проектът Е3Д

Училищата могат да кандидатстват за етикета „Училище с глобален подход към устойчивото развитие“ чрез проект, в който са включени преподаването, организацията на живота в училището, структурата, управлението и поддръжката на сградата, както и сътрудничеството с външни партньори.

Свързващо образование

Отчетено е засилване на взаимното допълване между образователните проекти, международната солидарност и дейностите за устойчиво развитие в национален мащаб. В действителност образованието за международна солидарност и развитие предлага на учениците ключове за по-ясно разбиране на големите дисбаланси в планетарен мащаб. То допринася за разбирането им за околната среда, икономическите, социалните и културните взаимозависимости в световен мащаб и ги насърчава да бъдат гъвкави в начините за справяне с проблемни ситуации.

В този смисъл, в новите програми се интегрират въпроси, свързани с разделенията в съвременния свят от гледна точка на политиката, икономика-

та, социалните и демографските въпроси, енергията и храната. Освен това училищата се насърчават да разработват разнообразни проекти за насърчаване създаването на практически партньорства за намиране решение на тези широкообхватни проблеми.

Информирание и споделяне на добри практики за ОУР

Училищата и образователните власти се насърчават да популяризират проектите и дейностите, да споделят своя опит и да работят в екип за повишаване на културата и разбирането на ОУР.

ОУР и педагогическият състав

Успешното изпълнение на ОУР изисква да се разработи план за обучение на различни групи персонал: преподаватели, ръководство и административен персонал.

Приетият през юни 2013 г. *Закон за фундаментална училищна реформа* във Франция създава нормативната рамка за изпълнение на инициативата. Това предполага нови условия за първоначално и текущо обучение на учителите и педагогическия персонал и има за цел да актуализира методиките на преподаване. В неговите разпоредби е заложено създаването на *Висши училища за учители и образование*, интегрирани в университетите. Те ще осигуряват началното обучение на всички учители и педагогическия персонал от предучилищното до висшето образование, както и тяхното продължаващо образование; ще отговарят за развитие и популяризиране на иновативни методи на преподаване и използване на цифровите технологии. Образованието за устойчиво развитие ще залегне в програмите за подготовка на педагогическите кадри.

В. Лозанова

ХЪРВАТИЯ

В *Рамката на Националната учебна програма за предучилищното, основното и средното образование* сред интердисциплинарните теми е включена и темата *Здравеопазване, безопасност и защита на околната среда*. Темите се отнасят за всички образователни области, осигурявайки – както у самите ученици, така и у цялото общество – развиването на позитивна и отговорна нагласа към собствената безопасност, здраве, опазване на околната среда и устойчиво развитие. Насърчава се усвояването от учениците на перманентни навици за здравословен начин на живот – здравословно и балансирано хранене, хигиена, редовна и подходяща физическа активност; изграждане на отговорно поведение към тях самите и към другите. Обучението формира у учениците умения за оценка на риска, евентуални опасности и последици от рисковото поведение в различни области на техния живот както във всекидневните им занимания, така и в обществото. В резултат на обучението учениците придобиват качества за вземането на отговорни и информирани решения и способност за предприемане на мерки за безопасност в различни обичайни и необичайни ситуации.

По време на обучението учениците получават знания за опазване на околната среда и устойчивото развитие, за сложните взаимоотношения между природните, социалните, икономическите и културните измерения на околния свят. Развиват се представите им за комплексния характер на проблемите на околната среда, свързани с промените в стандарта на живот, допълнени от социалното, икономическото и техноло-

гичното развитие. Учениците изграждат своя позитивна система от ценности, съобразени с екологичното и рационално използване на природните ресурси, като разумност, умереност, пестеливост, солидарност, самоуважение и уважение спрямо другите хора, мисъл за природната среда и нейните ресурси, зачитане на биологичното и културното разнообразие и внимание към планетата Земя като цяло.

Целите на интердисциплинарната тема по *Здравеопазване, безопасност и защита на околната среда* се изразяват във формиране у учениците на:

- мисъл за здравословен начин на живот и разбиране за това как храненето, физическата активност, поведението и взаимоотношенията с другите оказват влияние върху физическото, психическото, емоционалното и социалното здравно състояние;
- умения за взимане на информирани и отговорни решения, като същевременно учениците разбират последиците от своите избори;
- чувство за самоуважение и самоувереност, поддържане на позитивни взаимоотношения с другите хора в най-разнообразни ситуации, включително на работното място, у дома и в обществото;
- систематизирани знания и разбиране за мерките за безопасност в различни ситуации и формиране на умения за безопасно поведение;
- способности за разпознаване, оценяване и управляване на риска и опасностите в различни ситуации;

- умения за точен, съдържан и съзнателен подход в ситуации на криза, като по този начин помагат на останалите и осъзнават кога и от кого е необходимо да се потърси професионална помощ;

- отговорно отношение към опазването на околната среда и природните ресурси, като познават и факторите, които оказват въздействие върху тях.

Й. Илиев

Източници:

1. Rolf Jucker, Reiner Mathar (eds.) *Schooling for Sustainable Development in Europe Concepts, Policies and Educational Experiences at the End of the UN Decade of Education for Sustainable Development*. Springer, 2015
2. *National Curriculum Framework for pre-school education and General Compulsory and Secondary Education* (2010)
<http://public.mzos.hr/fgs.axd?id=17504>

ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ

ОРГАНИЗАЦИЯ И ДЕЙНОСТИ НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ УЧИЛИЩА В ШВЕЙЦАРИЯ

В доклада *„Екологичното училище – референтни рамки с насоки и качествени характеристики“* на фондация „Меркатор“ са представени екологичните училища (ЕУ) в Швейцария, референтните рамки за тяхното функциониране, организация и методи на действие.

Всяко училище трябва да си задава въпроса: *„Какво разбираме под екологично училище?“* или *„Накъде отиваме?“*.

Референтната рамка може да подкрепи училищата в търсенето на отговор на тези въпроси и да послужи за ориентир и помощ, в съответствие с което те да организират свои собствени практики и развитие. Тя предоставя възможност за гъвкаво адаптиране към съществуващите условия в училищата, допринася за създаване на обща концепция за екологично училище (както в рамките на училището, така и извън него) и може да се използва като основа за вътрешни оценки. Безспорно е значението ѝ за подпомагане на планирането и изпълнението на екологични проекти.

Екологичните училища в Швейцария са създадени с цел да научат децата как да управляват справедливо и ефективно природните ресурси. Основната концепция е, че такова управление е основата на един щастлив и целесъобразен живот.

В тези училища приоритет е екологичното образование (ЕО), като опазването на околната среда играе

централна роля. Основната мисия на ЕО е да заздравя връзката между хората и околната среда. В основата му стои насърчаването на желанието за екологосъобразни действия и уменията за почтително отношение към природата.

Принципи на действие в екологичните училища

Екологичните училища и в оперативно, и в образователно отношение се ориентират към следните принципи на действие:

- Ориентиране към действия – позволява на училищната общност и особено на учениците практически действия по отношение на глобалната и местна околна среда. Чрез това се създават важни предпоставки за връзка на ежедневно поведение с отговорността за околната среда;
- Участие – функционира на принципа на сътрудничеството и съвместното съжителство;
- Сътрудничество и взаимодействие – активно разискване с различни лица от националния, местния и глобалния свят за реализиране на поставените цели;
- Равни шансове – членовете на училищната общност – независимо от пол, социален произход, етнос, капацитет и др. – участват според възможностите си във вземането на решения и в дейностите, свързани с околната среда;
- Ориентиране към бъдещето – екологичните дейности са посветени на разбирането за въздействието върху

местното и глобалното бъдеще;

- Дългосрочност – във всички свои дейности училището се стреми към дългосрочна ефективност.

Темите за околната среда

Екологичните училища имат задачата да интегрират въпросите за околната среда в училищното ежедневие. Застъпват се теми като: *Връзка с природата, оценяване на стойността на природата: преживявания, впечатления, опит сред природата, оценяване на истинската стойност на природата; Природни ресурси: вода, земя, въздух и др.; Устойчиво използване на ресурси: енергия, отпадъци, пространство и др.; Потребление и начин на живот: жилище, храна, мобилност и др.; Промени в околната среда: климатични промени, рискове за здравето и др.; Ландшафт: екосистеми, регионално развитие, защитени територии и др.; Социални системи: партньорски групи, организации, общности, държавно устройство и др. Комплексни системи: системно мислене, релевантност, протичане на процесите и др.; Икономика и технологии: производство, транспорт, глобализация и др.*

Този избор на теми нито е изчерпателен, нито е с абсолютна валидност. Актуалността на темите може да се променя във времето.

Качествени характеристики на екологичните училища

Училищна стратегия

Екологичните училища (ЕУ) в Швейцария се насочват към създаването на такива ценности у децата, които благоприятстват по най-добрия начин създаването на местно и глобално еко-

логосъобразно общество. Тези ценности и цели се превръщат в основни опорни точки за развитието на учебната дейност и се осъществяват чрез конкретни приоритети и проекти.

Качествени характеристики на стратегията:

- Училищата разполагат с развит съвместен модел на участие и сътрудничество. Екологичните ценности и цели са фиксирани както в оперативно, така и в образователно отношение в училищния модел.

- Моделът следва да бъде продължен в училищната и годишната програма чрез конкретни цели, мерки за изпълнение и оценки.

- Моделът и годишната програма, заедно с целите и проектите, се одобряват от училищните власти.

- Училищата създават връзки помежду си за обмяна на опит и взаимопомощ.

Училищни структури

За систематичното и трайно включване на околната среда в комплексна система като училището се разпределят отговорностите и се определят най-важните процеси.

Отличителни черти на качеството на училищните структури:

- Администрацията на училището поема оперативната отговорност. Тя може да назначи лице (комисар), което да отговаря за околната среда.

- Комисарят анализира, координира и контролира дейностите на училището след консултации с училищното ръководство.

- Определя се комисия, която отговаря за околната среда под председателството на комисаря. Тя е отговорна за конкретното прилагане на екологичните въпроси в училището.

- В комисията се включват ръководството на училището, учителите, родителите и други важни външни заинтересовани страни.

- Изготвя се концепция за околната среда, в която са определени основните цели и задачите за изпълнение на екологичните планове.

Училищна култура

Ежедневието в ЕУ се ориентира към ценностите, нормите и целите на екологичното образование, като уважение към природата, към другите и към самите себе си.

Качествени характеристики:

- Всички ученици, родители и заинтересовани страни се информират за значението на ЕО като част от общото образование.

- Целите и стремежите на ЕУ се подкрепят от всички участници, а начинът, по който се отнасят помежду си, със себе си и с околната среда на всички нива е уважителен и ценящ. Поведение, увреждащо околната среда, не се толерира.

- В рамките на училището всички – учители, ръководство, управа и др. работят активно заедно с външните заинтересовани страни. ЕУ е място за среща и обмен на идеи между всички участници. То поражда и излъчва загриженост за околната среда, която се изразява чрез организиране на публични събития.

- Училището отбелязва важни етапи и постижения, свързани с екологията и околната среда, с подходящи ритуали.

- Учителите, ръководството на училището и лицата, които работят за поставените цели, са положителни модели за подражание по отношение на прилагането на екологичните показатели и критерии.

Учебен процес

Училищата придават стойност на последователното интегриране на цялостно и добро екологично образование. Акцентира се върху изграждането на един балансиран профил на екологични компетентности, на подходящи учебни пособия, на квалификацията на специално обучени учители, на подходяща организация на учебния процес и на подходящо наблюдение на напредъка.

Качествени характеристики:

- Изгражда се общ профил на екологичните компетентности с фактически, методически, социални и лични умения.

- Учителите се ръководят от признати образователни и професионални знания, както и от особеностите на националните, регионалните и местните условия.

- Екологичното образование е установено и координирано във вътрешните правила на всички нива и сфери на училищната дейност. В учебния план и в годишната програма са предвидени средства за екологично образование по предмети, класове и интердисциплинарни занятия.

- Предоставя се редовно обучение, което се характеризира с разнообразни форми на преподаване и учене. Обучаемите получават възможността да се приспособяват към различни условия за живот и да възприемат различни ценностни представи.

- Учениците се насочват към самостоятелно учене в съответствие със способностите си. В същото време се насърчават съвместната работа и взаимното подпомагане. Опитът, интересите, идеите и очакванията на учениците се проверяват и се използват както за съдържателното, така и за методи-

ческото организиране на преподаването. Учителите използват подходящи методи за оценяване на формираните екологични знания, способности, умения и ценности.

- Учителите, специалистите и всички включени в обучението имат достъп до актуален и богат набор от учебни помагала и мултимедийна колекция в областта на екологичното образование.

Училищно ръководство

Ръководството интегрира целите на екологичното училище систематично във всички учебни области – след координация с училищните власти.

Качествени характеристики:

- Ръководството, в координация с училищното настоятелство, определя насочеността на училището към екологосъобразно и ориентирано към бъдещето общество.

- Управлението осигурява щадящо околната среда функциониране на училището от педагогическа, персонална и административна гледна точка.

- Финансовите средства се използват така, че да се постигнат екологичните цели на училището.

- Ръководството насочва вниманието си към всички представители на училището – особено към учителите – за наличието на балансирани, специализирани и методически основни познания за екологично образование. За тази цел се организира индивидуално и вътрешноучилищно продължаващо обучение.

- Училищното ръководство изисква и насърчава участието на всички училищни представители в изграждането на общество, което прилага екологичните ценности. Решенията се вземат така, че да бъдат максимално разбираеми за всички. Насърчава се сътрудничеството

с родителите, НПО и общността, които допринасят за формиране на екологичните ценности.

Функциониране и организация на работата

Този тип училища се базират на екологосъобразно използване на ресурсите и проектиране на своите сгради. Консумативите и средствата, както планирането и осъществяването на училищни екскурзии, ученически лагери и спортни дни следват екологичните критерии. Във всички учебни стаи се създава здравословен климат и работна среда, която предоставя възможност за гъвкаво обзавеждане и конфигуриране. Сградите и съоръженията се управляват така, че да щадят околната среда (налице са стабилна стайна температура, вентилация, добро управление на отпадъци, почистване и др.). Околната среда и външните съоръжения се управляват по най-екологосъобразния начин.

Осигуряване и повишаване на качеството

Училищата непрекъснато подобряват екологичните си дейности. За тази цел те следват цикъла на качеството „План – Изпълнение – Преглед – Адаптиране“ във всичките си начинания.

Екологичните училища се развиват непрекъснато. Целите по отношение на екологията и опазването на околната среда при тях винаги са приоритет, както и осигуряването на качество. Моделът на функциониране, учебната и годишната програма се базират на участието на всички страни в учебния процес. За всеки екологичен проект се формулират ясни цели и индикатори и се прилагат практически мерки. Управлението на проектите и работата

на групите се осъществяват при ясно формулирани задачи и надлежно документирани. Постигнатите цели се проверяват чрез подходящи методи, а получените резултати се използват

за оптимизиране на модела, програмите, проектите, концепциите и процесите и се обсъждат с всички заинтересовани страни чрез подходящи форми.

Източник:

Die Umweltschule - Referenzrahmen mit Leitlinien und Qualitätsmerkmalen

http://www.umweltschulen.ch/files/4014/1995/0124/Referenzrahmen_Umweltschulen_002.pdf

П. Главеев

ОПИТЪТ НА АВСТРАЛИЯ

Националният план за действие „Живей устойчиво“ на австралийското правителство е изготвен от Националният съвет за образование за устойчиво развитие към Министерството на околната среда, водите, културното наследство и изкуствата. Разработен е в отговор на целите, поставени от инициативата на ООН „Десетилетие на образование за устойчиво развитие“.

Основната цел на ОУР е да работи за премахване на главните причини, водещи до неустойчивост. Фокусът е върху системната промяна, а именно изграждане на капацитет за преориентиране начина на живот и работа на всеки член на обществото за устойчиво бъдеще.

В плана са заложили основните принципи на ОУР:

- **Трансформация и промяна** – изграждане на умения, капацитет и мотивация за планиране и управление на промяната към устойчивост в рамките на една организация, индустрия или общност.

- **Образование за всички и учене през целия живот** – широко разбиране за образование и обучение, което включва хора от всички възрасти и произход на всеки етап от живота и се осъществява в рамките на всички възможни места за обучение, формални

и неформални, в училищата, на работното място, в семействата и местните общности.

- **Системно мислене** – изграждане на разбиране за взаимовръзките между околната среда, икономическите, социалните и политическите системи.

- **Визия за по-добро бъдеще** – ангажиране на обществото в разработването на обща визия за устойчиво бъдеще.

- **Критично и рефлексивно мислене** – оценяване на капацитета на отделните личности и общностни групи за промяна на стереотипите.

- **Участие** – ангажирането на всички социални групи и граждани в устойчивото развитие, като ключов компонент на ОУР.

- **Партньорства за промяна** – използване на партньорства за изграждане на мрежи и отношения и подобряване на комуникацията между различните сектори на обществото.

Основна стратегическа цел – преориентиране на образователната система към устойчивото развитие

В националният план правителството определя образованието като важен ресурс за подготовка на обществото за адекватен отговор на възникващите социални, икономически и екологични

проблеми на съвременното. Заложен е трансформиращ подход към образованието – цялостно ангажиране на всички образователни институции в страната, иновативно преподаване и учене, както и промени в учебната програма.

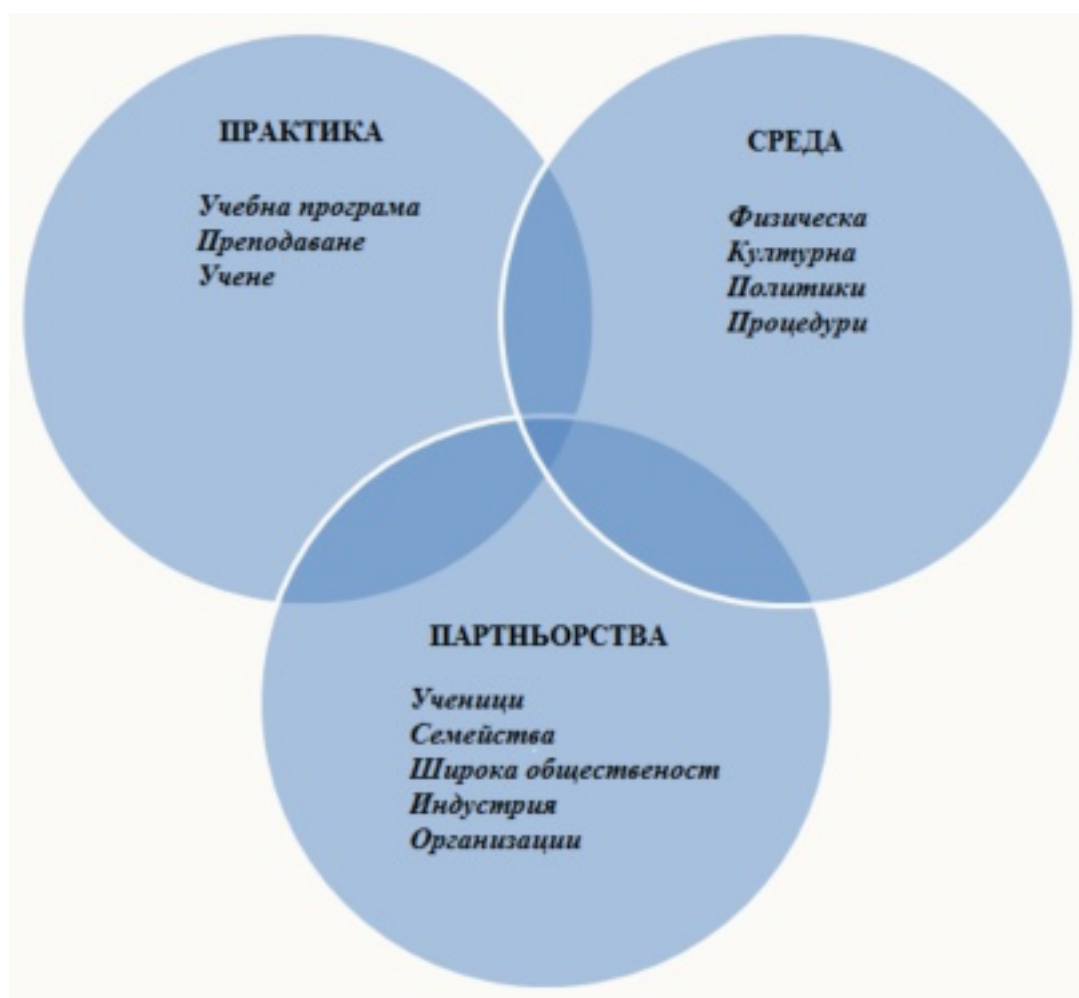
Управлението на образователните институции трябва да се насочи към активно участие на ученици и преподаватели в планиране и действия за устойчивост и създаване на чувство за лична отговорност, което рефлектира върху личностното поведение през целия живот. В плана са посочени конкретни действия, подкрепящи всички

образователни институции за интегриране на устойчивото развитие в учебните планове и в управлението:

За училищата

Правителството предвижда консолидиране и разширяване на общосистемния подход към образованието за устойчиво развитие „Училището – единно цяло“ (a whole-of-school approach), чието начало поставя изключително успешната инициатива „Устойчиви училища“ (Sustainable Schools Initiative).

Фигура 1. Общосистемният подход „Училището – единно цяло“

За професионалното образование и обучение

Планът предвижда изработване на рамка за интегриране принципите на образованието за устойчиво развитие в професионалното образование и обучение. В основата ѝ се поставя устойчивото управление на институциите и програмите за профе-

сионална квалификация. Практическите механизми за подпомагане на устойчивото развитие в тази област предвиждат изграждане на мрежа между индустрията, правителството и институциите за професионално обучение, която да координира дейностите на заинтересованите страни и да разпространява примери за успешна практика.

Източник:

Department of the Environment, Water, Heritage and the Arts, „Living Sustainably“, The Australian Government's National Action Plan for Education for Sustainability

<http://www.environment.gov.au/system/files/resources/13887ab8-7e03-4b3e-82bb-139b2205a0af/files/national-action-plan.pdf>

В. Лозанова

РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО В ПРОГРАМАТА „ДА ПРОМЕНИМ НАШИЯ СВЯТ: ДНЕВЕН РЕД 2030 ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ”

След 3-годишно обсъждане през септември 2015 г. страните членки на ООН приемат програмата за устойчиво развитие до 2030 г. Документът съдържа 17 цели и 169 задачи, чието изпълнение се очаква да окаже съществено влияние върху глобалните и националните политики по въпросите на устойчивото развитие.

Четвъртата по ред цел на програмата е **качественото образование**. Под това понятие се разбира гарантирането на приобщаващо, справедливо и качествено образование, допълнено от насърчаване на обучението през целия живот за всички хора. За постигането на тази цел е заложено изпълнението до 2030 г. на следните задачи:

- осигуряване на достъп за всички деца до качествени грижи в ранна детска възраст и предучилищно образование, чрез които те да са готови да постъпят в основно училище;
- осигуряване за всички момичета и момчета на напълно безплатно, справедливо и качествено основно и средно

образование, водещо до съответни ефективни резултати от обучението;

- осигуряване на равен достъп за всички жени и мъже на достъпно и качествено техническо, професионално и специализирано образование, включително университетско;

- значително повишаване броя на младите хора и възрастните, които притежават необходимите умения, включително технически и професионални, за заетост, достойна работа и предприемачество;

- елиминиране на различията между половете в образованието и осигуряване на равен достъп до всички нива на образованието и професионалното обучение за всички уязвими хора, включително хората в неравностойно положение;

- гарантиране на постигането на езикова и математическа грамотност за всички млади хора, също за значителна част от възрастните хора, както мъже, така и жени;

- гарантиране, че всички учещи получават знанията и уменията, необхо-

дими за насърчаването на устойчивото развитие, включително чрез образование за устойчиво развитие и екологосъобразен начин на живот, човешки права, равенство между половете, насърчаване на култура на мир и ненасилие, глобализъм и уважение към културното многообразие и към приноса на отделните култури за устойчивото развитие;

- изграждане и актуализиране на образователните елементи, осигуряващи безопасна и ефективна образователна среда, ненасилие и приобщаване на всички;

- осигуряване на устойчив ръст на броя на отпусканите на глобално ниво стипендии за развиващите се страни за обучение във висше образование, включително професионално обучение, информационни и комуникационни технологии, инженерни и научни програми;

- осигуряване на устойчив ръст на квалифицираните учители, включително чрез международно сътрудничество за обучение на учители в развиващите се страни.

В документа мястото на образованието не се ограничава само до конкретно поставените цели и задачи. Наличните данни в структурите на ООН дефинират връзките на образованието под една или друга форма с почти всички от 17-те цели за устойчиво развитие до 2030 г.

Така например са идентифицирани редица връзки между образованието и **първата цел**, насочена към справянето с бедността, както и с **осмата**, съсредоточена върху насърчаването на непрекъснато, приобщаващо и устойчиво икономическо развитие. Проучванията доказват влиянието на образованието върху повишаването на доходите на хората. Поради това препоръката е да се

инвестира в образованието.

Образованието е централна тема в усилията за изграждане на устойчиви модели на потребление и производство, присъстващи като **дванадесета цел** в програмата, тъй като поведението и начинът на живот се коригират преди всичко чрез образование. Идентично е неговото значение при **тринадесетата цел** – предприемането на незабавни действия срещу климатичните промени и техните последствия, както и при **петнадесетата** – опазването, възстановяването и насърчаването на устойчивото ползване на земните екосистеми, устойчивото управление на горите, борбата с обезлесяването, спирането на ерозията и възстановяването на земята и биоразнообразието.

Относно **третата цел**, посветена на осигуряването на здравословен живот и насърчаването на благоденствието на всички хора във всички възрасти, водещите международни организации в тази сфера определят образованието като „най-мощен лост за подобряване здравето на хората”. Основен аргумент за това е наблюдението, че образованите хора са по-добре информирани, по-рано разпознават симптомите на заболяванията и по-често ползват здравни услуги.

Образованието има особено важна роля в изграждането на капацитет за иновации, а това определя значението му за **деветата цел** – изграждане на адаптивна инфраструктура, насърчаваща индустриализацията и иновациите. **Втората цел** в програмата е справянето с глада, постигане на обезпеченост с храни, подобряване на храненето и насърчаване на устойчивото аграрно стопанство. Във връзка с тази цел ФАО (Организацията на ООН по прехрана и земеделие) подчертава ролята на основните знания за повишаване на до-

бивите от земеделие, както и необходимостта от съвременно аграрно образование, чрез което да се повишат уменията на хората и да се насърчи стремежът към иновации.

Образованието се счита за основен инструмент при постигането на някои от целите. За **петата цел** – равенство между половете – се посочва, че образованието позволява на жените да преодолеят дискриминацията и да отстояват правата си. Редица данни доказват взаимовръзката на неравенствата между отделните държави с различията в образованието, което подчертава ролята на образованието за намаляването на неравенствата между държавите, формулирано като **десета цел** в програмата. Същата зависимост се отнася и за **шестнадесетата цел** – насърчаване на миролюбиви и приобщаващи общества, осигуряващи достъп до правосъдие за всички и изграждане на ефективни, отговорни и приобщаващи институции на всички нива. Образованието има основна роля във формирането на ценности у бъдещите поколения, включително стимулирането на мира, справедливостта и равенството с оглед на устойчивото

развитие. За постигането на **седемнадесетата цел** – увеличаване на усилията на глобалното партньорство за устойчиво развитие – също в много отношения отново се разчита на образованието.

Постигането на някои цели не е директно обвързано с образованието, но дори и при тях то има определен принос. Например при **шестата цел** образователните и информационните програми се считат като средство за стимулиране на интегрираното управление на водните ресурси. Подобна е зависимостта и при **седмата цел** – осигуряване на достъпна, сигурна, устойчива и съвременна енергия за всички.

В **единадесетата** – превръщането на градовете и селищата в приобщаващи, безопасни, адаптивни и устойчиви места, и **четиринадесетата цел** – опазване и устойчиво ползване на океаните, моретата и морските ресурси, ролята на образованието не е конкретно дефинирана, но аналитичният поглед върху съдържанието на подцелите определено ще констатира наличието на обвързаност.

Източници:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015)
<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
2. Sustainable Development Knowledge Platform, Sustainable Development Goals, Goal 4: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all
<https://sustainabledevelopment.un.org/sdg4>
3. How well are the links between education and other sustainable development goals covered in UN flagship reports? A contribution to the study of the science-policy interface on education in the UN system (2015)
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2111education%20and%20sdgs.pdf>

Й. Илиев

НАЦИД

ISSN 1314-8966 (Print)
ISSN 2367-9425 (Online)